

Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Trimestrieel

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Nr 19 – Januari 2011

IRIS

UITGAVEN

DE CONJUNCTUURBAROMETER VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

N° 19 • Januari 2011

Deze publicatie werd gerealiseerd door Benoît Laine.
Hoofdstuk 3 werd gerealiseerd door Gille Feyaerts van het Observatorium van Gezondheid en Welzijn.

Alle rechten voorbehouden

Het reproduceren is niet toegelaten, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke, noch in de bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse.

Het gebruik van uittreksels van deze publicatie als toelichting of bewijsvoering in een artikel, een boekbespreking of een boek, of een bestand is toegestaan, mits de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Deze uitgave van de barometer is evenals de vorige beschikbaar op de website van het Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, bij de publicaties van het BISA op volgend adres:

www.brustat.irisnet.be

Voor meer informatie in verband met deze publicatie, neem contact op met:

Mevrouw Aynah Gangji

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Tel. 02/800 38 82 – Fax 02/800 38 17

Email ibsa@mbhg.irisnet.be

© 2011 Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Alle rechten voorbehouden

V.U.: F. Résimont, Secretaris-generaal

Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest,

Kruidtuinlaan 20 – 1035 Brussel

IRIS Uitgaven – D/2011/6374/209

9 789078 580010

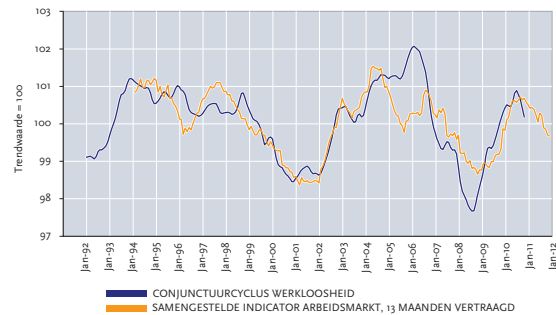
ISBN 9078580011

Inhoudsopgave

DE BELANGRIJKSTE CONJUNCTUURKENMERKEN	4
1. MACRO-ECONOMISCHE CONTEXT	5
2. CONJUNCTUUR IN BRUSSEL	12
2.1. Economische activiteit	12
2.2. Arbeidsmarkt	17
3 DOSSIER	
ARMOEDE IN BRUSSEL : VASTSTELLINGEN EN EVOLUTIES	21
GLOSSARIUM	30
BRONNEN	32
LIJST VAN TABELLEN	33
LIJST VAN GRAFIEKEN	33
LIJST VAN KAARTEN	34

Conjunctuurcyclus werkloosheid

De grafieken, tabellen en commentaren werden opge-
maakt op basis van de informatie die beschikbaar was
op 10 december 2010, tenzij anders vermeld.

De belangrijkste conjunctuurkenmerken

- De economische wereldactiviteit had sinds eind 2009 weer aangeknoopt met positieve groeipercentages, in hoofdzaak gestimuleerd door het dynamisme van de ontwikkelingslanden, vooral dan op het Aziatische continent. De economische wereldactiviteit werd tijdens het derde kwartaal 2010 nochtans aanzienlijk afgeremd door de cyclus van de aanleg van nieuwe voorraden bij de ondernemingen, de geleidelijke afbouw van de verschillende nationale herstelplannen, die beetje bij beetje werden vervangen door drastische budgettaire soberheidsmaatregelen. Aangevuld door een nieuwe vrees, op nationaal vlak, betreffende de houdbaarheid van de overheidsfinanciën en op internationaal vlak betreffende het langdurige aanzienlijke macro-economische onevenwicht, dat tot politieke en commerciële conflicten kan leiden. Deze verslapping zou moeten voortduren tot in 2011 met uiteindelijk een geringere groei van het mondiale bbp dan in 2010. Volgens de jongste ramingen van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zou de wereldgroei in 2010 in de buurt van 4,8% moeten komen en van 4,2% in 2011.

- De heropleving in België, in het kielzog van Duitsland, wordt bevestigd, zij het nog ietwat aarzelend. Het Belgische bbp vertoonde tijdens het derde kwartaal 2010 een groeipercentage van 0,4%, wat een duidelijke verslapping is in vergelijking met het tweede kwartaal. In het bijzonder de bouwsector en de industrie vertonen tijdens het derde kwartaal een verslapping in vergelijking met het tweede kwartaal.

- Uit de analyse van de conjunctuurindicatoren blijkt dat de Brusselse evolutie overeenstemt met wat er op nationaal niveau gebeurt: sinds het einde van de recessie blijft de economische activiteit futloos en vertoont zij geen echte heropleving, met uitzondering van de bouwsector tijdens het derde kwartaal van dit jaar. De activiteit bij de diensten ondervindt nog meer dan op het niveau van het Rijk moeilijkheden om haar tweede adem te vinden en het Gewest wordt bijzonder getroffen wegens het meer uitgesproken tertiaire karakter van zijn productieve sector. De demografie van de ondernemingen vertoont opnieuw een negatieve evolutie, na tussen half 2009 en half 2010 een duidelijke heropleving te hebben vertoond. Het herstel dat werd vastgesteld op de financiële markten, belangrijke motor van de economische activiteit in de Hoofdstad, zou ineens van richting kunnen veranderen ingevolge de nieuwe ongerustheid die de kop opsteekt wegens de aanvallen op de soevereine schulden en de potentiële broosheid van de banksector in deze context, hoewel de

Belgische instellingen op dit punt beter gewapend lijken dan andere. Toch bevindt de conjunctuurcyclus zich thans in positief gebied wat de industrie en vooral het bouwbedrijf betreft, een tak die op het einde van dit jaar dynamischer lijkt op gewestelijk vlak dan voor het Rijk.

- De economische en financiële crisis heeft tot gevolg dat het aantal personen zonder baan op de Brusselse arbeidsmarkt aanzienlijk toeneemt. Sinds het dieptepunt dat in mei 2008 werd bereikt, steeg het aantal werklozen met 24,2%. Toch lijkt de groei van de werkloosheid al sinds enkele maanden te zijn gestopt. Tijdens het tweede kwartaal stelt men een toename vast van het aantal Brusselse werknemers, wat de positieve evolutie bevestigt die het kwartaal voordien werd vastgesteld. Bovendien vertoont het volume van de uitzendarbeid opnieuw een duidelijke stijging, wat net als de daling van het aandeel van de geschoolde personen in de werkloosheidsstatistieken zou kunnen wijzen op een echt herstel van de arbeidsmarkt binnen enkele maanden. De uitwerking van de anticrisismaatregelen op de werkgelegenheid zal zich echter ook laten voelen in de richting van herstel, aangezien aan de vraag naar bijkomende arbeidskrachten allereerst wordt voldaan door de uitstap uit de tijdelijke werkloosheid van de werknemers die ten gevolge van de crisis in dit stelsel zijn beland. Bovendien blijven de vooruitzichten van de ondernemingen - alles in aanmerking genomen - matig, hoewel dit toch een duidelijke verbetering is in vergelijking met de voorbije kwartalen. Bijgevolg suggereert onze vooruitlopende indicator een verdere daling van de conjunctuurcomponent van het aantal werkzoekenden. Wanneer wij in gedachten houden dat de structurele tendens van het aantal van deze werkzoekenden nog altijd stijgt, zou men zich tegen half 2011 niet mogen verwachten aan een aanzienlijke afname van het absolute aantal werkzoekenden in het Gewest.

- Het dossier van deze Barometer is gewijd aan het nieuwe verslag van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn over de armoede in Brussel ¹. Het schenkt vooral aandacht aan de Welzijnsbarometer, die een reeks relevante indicatoren bevat die toestaan diverse facetten van de armoede onder de loep te nemen. De vaststellingen van deze zesde editie van de Brusselse Welzijnsbarometer verschillen niet enorm van de vorige, maar ze zijn daarom niet minder zorgwekkend. Het merendeel van de armoede-indicatoren voor het Brusselse Gewest blijven in het rood en vele daarvan wijzen op een verslechtering van de situatie.

¹ Het volledige verslag is beschikbaar op www.observatbru.be. U kunt ook een gratis gedrukte versie bestellen.

I. Macro-economische context

• Een broos en ongelijk herstel.

De globale indicatoren, zijnde de industriële productie en de volumes van het internationale handelsverkeer, vertonen eind 2010 een bepaalde ademnood. Zoals wordt aangetoond door grafiek 1 had het wereldhandelsverkeer eind september zijn vorig hoogtepunt dat begin 2008 werd geregistreerd, nog niet teruggevonden. Bovendien maakt de zichtbare heropleving van dit verkeer na het dieptepunt van de crisis half 2009 sinds het einde van het eerste kwartaal 2010 pas op de plaats en vertoont op grond van de recentste waargenomen waarden vrijwel een nieuwe stagnatie. Wanneer wij verder kijken dan de samengevoegde cijfers, blijkt dat het enige geografische gebied dat deze symptomen niet vertoont opkomend Azië is, waar de handelsverkeervolumes hun vorige records van 2008 klopten en op het einde van de periode blijven groeien.

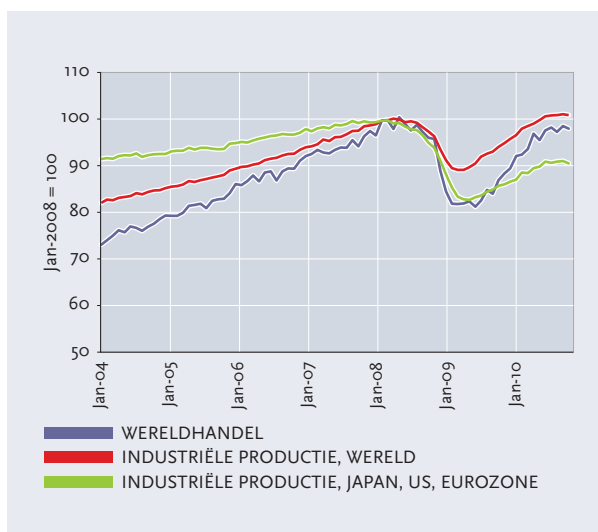
Deze vaststellingen kunnen in ruime mate worden omgezet naar de industriële productie. De overeenkomstige kromme op grafiek 1 maakt het mogelijk te concluderen dat de industriële wereldproductie sinds het tweede kwartaal 2010 haar niveaus van vóór de crisis heeft overtroffen. Men stelt daarbij enerzijds dezelfde recente ademnood vast als bij het handelsverkeer. Anderzijds neemt men in het herstel tot dusver een aanzienlijke asymmetrie waar tussen de opkomende economieën die deze heropleving ondersteunen en het productieniveau in de meest gevorderde economieën, dat nog ver onder zijn historisch maximum staat en de jongste maanden eveneens stagneert. De Chinese industriële productie bijvoorbeeld lijkt niet echt te zijn beïnvloed door de periode van hevige recessie in 2009. Deze vaststelling pleit voor de hypothese van een versnelde de-industrialisatie in de meest geavanceerde landen wegens de economische crisis, die echter voor hen nadelig zou kunnen zijn.

De oorzaken voor deze ademnood zijn velerlei, met voornamelijk een geleidelijke afbouw van de steunmaatregelen die door de diverse regeringen werden ingesteld, het einde van de cyclus van de aanleg van nieuwe voorraden bij de ondernemingen en een nieuwe onzekerheid die verbonden is aan de bekwaamheid van de staten om de overheidstekorten weg te werken, die zich sinds het begin van de crisis hebben opgestapeld. In het bijzonder het vooruitzicht van een massaal budgettair herstel zon-

der overleg door alle landen van de eurozone doet vrezen voor het risico van een logisch daaruit voortvloeiende negatieve weerslag op de economische groei in de zone. De mogelijkheid van nieuwe internationale commerciële conflicten ten gevolge van het behoud of zelfs de intensivering van de macro-economische wanverhoudingen in de wereld die er vóór de crisis al waren, zouden de herschikking van de exportstromen kunnen belemmeren. Ook de aanhoudende zwakke gezondheid van een deel van de vooral Europese financiële sector speelt een rol in de voorzichtigere verwachtingen van de verschillende economische agenten.

Andere meer positieve conjunctuursignalen die bijvoorbeeld afkomstig zijn van de vertrouwensenquête bij de gezinnen en de ondernemingen laten niettemin denken dat de waarschijnlijkheid van een nieuwe recessieperiode op korte termijn gering is. De economische wereldgroei zou eind 2010 en in 2011 bijgevolg sterk moeten dalen, maar zich toch in het groen moeten handhaven. De vooruitzichten van het IMF gaan uit van een groei van het reële wereld-bbp met 4,8% in 2010 en met nog 4,2% in 2011. Onze opinie is lichtjes voorzichtiger voor de toekomst, met een wereldgroei die volgend jaar lichtjes onder de 4% zou liggen.

GRAFIEK 1 : Evolutie van de wereldhandel en de industriële productie, 2003-2010

Bron: Centraal Planbureau, OESO

• Analyse per geografische entiteiten

De **opkomende Aziatische landen** waren de eerste om in het begin van het jaar opnieuw de kop boven water te steken en sindsdien vertonen zij een gestage groei die in het derde kwartaal voortduurt en die tijdens het vierde kwartaal zou moeten worden bevestigd. Dit herstel berust zowel op de sterke heropleving van hun uitvoer als op een sterke binnenlandse vraag, ondanks de geleidelijke verdwijning van de effecten van de steunmaatregelen. Volgens het IMF zou de groei van het bbp voor de zone in 2010 in totaal 9,4% moeten bedragen. Hij zal in 2011 waarschijnlijk gematigder zijn (en waarschijnlijk houdbaarder) (8,4%), zodra de budgettaire stimuleringsmaatregelen zullen zijn ingetrokken.

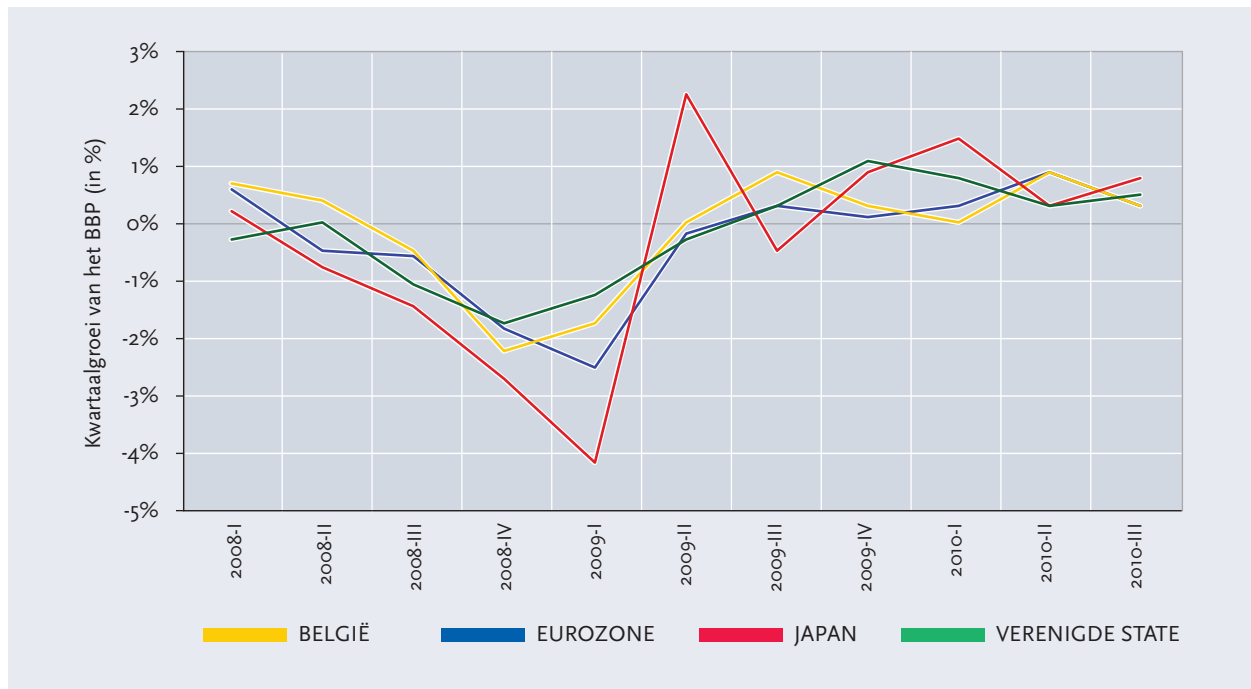
Deze zone wordt meer in het bijzonder getrokken door China, dat heel snel zijn groeiniveau van vóór de crisis heeft teruggevonden. In totaal zou het land in 2010 een economische groei moeten kennen van ongeveer 10,5%. In 2007 bedroeg die 11,9%. De overige landen van het gebied blijven echter niet achter met in 2010 onuitgegeven groeipercentages in tal van staten. De sterke vraag die via het gestage Chinese groeipad tot de Aziatische opkomende economieën wordt gericht, veroorzaakt een in ruime mate positief spill-overeffect voor het hele gebied.

Om de Chinese economische activiteit te steunen, heeft de regering een ambitieus herstelplan ingevoerd dat met name voorziet in een grotere monetaire soepelheid en in een verslapping van de toekenningsvoorwaarden van hypothecaire kredieten, gepaard gaande met grootschalige plannen inzake infrastructuurontwikkeling met de steun van de lokale autoriteiten. Wegens het risico voor oververhitting op de kredietmarkt ten gevolge van het herstelplan heeft China nieuwe maatregelen moeten invoeren om de kredietgroei af te remmen en een betere financiële stabiliteit te verzekeren. Bij deze maatregelen komt dan nog eens de geleidelijke intrekking van de gevolgen die verbonden zijn aan het plan tot herstel van de economische activiteit. Bijgevolg zou de groei in 2011 moeten zakken onder de 9,5%. Het einde van het vaste wisselkoersbeleid van de RMB Yuan tegenover de Amerikaanse dollar uit zich in een langzame opwaardering van de Chinese munt. Deze geleidelijke evolutie zou de verhouding tussen export en binnenlandse vraag op de afzetmarkten van de Chinese productie weer lichtjes in evenwicht moeten brengen. Dit effect liet zich in 2010 nog niet voelen, met op het einde van het jaar nog ophefmakende cijfers voor de handelsbalans. Hoewel China de crisis globaal zonder echt zwakke economische prestaties heeft doorgemaakt en dit jaareinde profiteert van een opmerkelijk dynamisme, terwijl elders in de wereld de groei verslapt, zien we echter dat het hiervoor

betaalt met een duidelijke toename van de overheids-schuld, zelfs al blijft die zeer draaglijk gelet op de ver-toonde groeipercentages en het nationale spaarpercentage dat in het Rijk van het Midden ongeveer 50% bedraagt. Deze reële schuldenlast van ongeveer 70% van het bbp (tegenover de officieel verklaarde 19%, aangezien het officiële cijfer geen rekening houdt met de onrechtstreekse schuldenlast van de plaatselijke overheid) zal in de toekomst door de gezinnen moeten worden gedragen.

De enige schaduwzijde op het continent is **Japan**, waar de groei van de economische activiteit ruim onder de verwachtingen blijft. In het tweede kwartaal 2010 steeg het bbp op kwartaalbasis met 0,4% en tijdens het derde kwartaal bedroeg de groei 0,9%. Het land moest in 2010 een totale economische groei van ongeveer 2,8% halen. Daarna zou deze groei in 2011 moeten dalen tot 1,5%. De belangrijkste hindernis voor een echt herstel ligt in het verlies van de concurrentiekracht van de industrie van de archipel tegenover zijn Aziatische burens wegens de stijging van de yen. Van de 16% marktaandeelen die Japan op het vlak van de export ten gevolge van de crisis verloor, kon tijdens de recente herstelperiode maar de helft worden goedgeemaakt en de tendens is opnieuw negatief. Op de koop toe blijft de binnenlandse vraag zwak, met uitzondering van de bedrijfsinvesteringen waarvan de winsten de voorbije maanden stegen. De recente teruggang van de industriële productie en zodoende ook van het benuttingspercentage van de productiecapaciteit maakt het echter niet mogelijk voor 2011 een solide ondersteuning van de investeringen in termen van binnenlandse vraag te verwachten. Men kon eveneens een lichte verbetering vaststellen op de arbeidsmarkt, met een daling van de werkloosheidsgraad, al blijft die op piekniveaus die nog maar zelden werden bereikt. Bovendien vormt de massale toevlucht tot de gedeeltelijke werkloosheid (tot twee miljoen werknemers in dit stelsel), hoewel die het mogelijk maakte de totale stijging van de werkloosheid op het hoogtepunt van de crisis te beperken, een weg te werken voorraad arbeidskrachten, alvorens te kunnen gewagen van een reële toename van de totale werkgelegenheid. De onderbenutting van de productiefactoren (kapitaal en arbeid) brengt Japan opnieuw op een deflatoir pad, waarbij de inflatievoet voor 2011 zich op jaarbasis zou moeten stabiliseren op -0,6%. De regering die zich rekenschap gaf van een voortijdige landing van de Japanse economie, heeft een zesde herstelplan goedgekeurd, maar werkt tegelijk aan een herstelprogramma voor de overheidsfinanciën dat moet leiden tot een aanzienlijke stijging van de belastingen, wat de binnenlandse vraag op middellange termijn zeker niet zal helpen te ondersteunen.

GRAFIEK 2 : Kwartaalverloop van het BBP in kettingeuro's*

* Kwartaal-op-kwartaalgroei in volumes, gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten, referentiejaar 2007
Zie glossarium voor een definitie van kettingeuro's
Bron: Eurostat, NBB en eigen berekeningen

Hoewel de groei in de **Verenigde Staten** tijdens het derde kwartaal lichtjes opleefde, met een stijging van 0,6% op kwartaalbasis tegenover 0,4% tijdens het tweede kwartaal, blijft dit cijfer voor het gebied toch ontgoochelend. Zodoende hebben de Verenigde Staten twee opeenvolgende kwartalen met een naar Amerikaanse normen matige groei achter de rug. Bovendien werden die twee kwartalen in ruime mate gedragen door de aanleg van nieuwe voorraden en gemarkeerd door een heel duidelijke verslechtering van de handelsbalans. De eerste indicatoren die beschikbaar zijn voor het vierde kwartaal zijn bemoedigender, met een duidelijke opleving van de kleinhanderverkoop, positievere enquêteresultaten in de industrie en een herstel van de privéwerkgelegenheid. Toch zou de vermoedelijke stopzetting van de toename van de voorraden finaal kunnen leiden tot een groei van het bbp, die tijdens het laatste kwartaal 2010 nog altijd futloos is. De globale groei voor 2010 zou bijgevolg in de buurt van 2,8% kunnen liggen.

De conjunctuurvooruitzichten voor 2011 zijn niet heel gunstig. De situatie van de Amerikaanse gezinnen is immers nog altijd zorgwekkend. Enerzijds is het niveau van de werkloosheid ten gevolge van het schuchtere economische herstel nog niet werkelijk gedaald. Anderzijds is de situatie op de vastgoedmarkt nog altijd erg gespannen: men verwacht de komende jaren nog meerdere miljoenen vastgoedbeslagen, het einde van de fiscale stimulansen om eigendom te verwerven verlamt opnieuw de vastgoedprijzen met een negatief rijkdomseffect voor de gezinnen. Het negatieve effect op de arbeidsintensieve bouwsector

drukt des te meer op de werkgelegenheidsvooruitzichten. Ondanks duidelijke inspanningen op het vlak van de schuldenafbouw (vermindering van het beroep op het consumentenkrediet, stijging van de spaarpercentages), heeft de nettorijkdom van de Amerikaanse gezinnen zich wegens de waardedaling van hun activa niet hersteld. De neerwaartse correctie van het consumptieniveau moet dus voortduren indien men de balans van de gezinnen weer in evenwicht wil brengen. De financiële situatie van de staten en lokale overheden is al even benard, wat zich uit in ingrijpende besnoeiingen in de overheidsuitgaven en –tewerkstelling. De recordcijfers inzake het federale tekort voor november voorspellen op dit niveau nauwelijks verbetering voor de toekomst.

Op een positiever vlak zou de combinatie van de verzwakking van de dollar met het economische herstel op de opkomende markten de Amerikaanse export moeten toestaan zich te herstellen. Bovendien zouden de massale interventies van de Fed (voor 600 miljard aankopen van staatsobligaties op één jaar) de rentevoet ten minste tijdelijk op een heel laag peil moeten handhaven, wat gunstig is voor de gezinnen en de bedrijven, en moeten bijdragen tot de verzwakking van de dollar in vergelijking met de munten van de commerciële partners van de Verenigde Staten. Tot slot zou de geringe inflatie een verhoging moeten mogelijk maken van de reële gezinsinkomsten, zelfs in een context van geringe nominale stijging van de lonen, en dus de consumptie lichtjes moeten aanzwengelen. Bijgevolg zou de economische activiteit in 2011 moeten blijven

groeien, maar dan tegen een naar Amerikaanse standdaarden traag tempo, vermoedelijk rond de 2% per jaar.

In de **Eurozone** is de economische groei in vergelijking met het tweede kwartaal tijdens het derde kwartaal duidelijk vertraagd en kwam hij uit op 0,4% en daalde hij op jaarbasis tot 2,1% (grafiek 2). In tegenstelling tot het vorige kwartaal overtreffen de prestaties van Japan en de Verenigde Staten in het derde kwartaal dus die van de zone. Deze verslapping van de groei in Europa is in hoofdzaak te wijten aan het stoppen van het verschijnsel van de heraanleg van de voorraden (nulbijdrage tot de groei) en aan de stagnatie van de investeringen door de ondernemingen (ongewijzigd qua volume). De buitenlandse handel draagt nog altijd voor 0,1% netto bij, maar bij geringere toenames van de handelsvolumes (de export steeg met 1,9% tegenover 4,3% tijdens het vorige kwartaal). De consumptie van haar kant komt dichterbij in de buurt van de stagnatie met een groeipercentage van 0,3% voor de gezinnen. Wanneer men de groei van het bbp analyseert per activiteitstak, stelt men vast dat de economische activiteit in de eurozone in hoofdzaak vertraagt wegens de geringe groei in de industrie en de inkrimping in de bouw. De dienstentakken behouden een positieve maar zwakke groei.

De situatie verschilt echter sterk van land tot land. Enerzijds vertonen Duitsland, Oostenrijk, Slowakije en Finland groeipercentages boven het gemiddelde van de zone, zelfs al worden de prestaties van het tweede kwartaal niet geëvenaard, wat in het bijzonder geldt voor Duitsland (+0,7% in het derde kwartaal tegenover +2,3% tijdens het tweede kwartaal 2010). Anderzijds kennen een aantal landen van de zone tijdens het derde kwartaal een stagnatie (Spanje, Nederland), of zelfs een achteruitgang van hun bbp (-1,1% voor Griekenland, alsook waarschijnlijk Ierland waarvoor de cijfers niet beschikbaar zijn). Deze verschillen geven in hoofdzaak het vermogen van de verschillende landen van de zone weer om profijt te trekken van het economische herstel in de opkomende landen en het soberheidsniveau, dat wordt opgelegd door het oordeel van de financiële markten over hun overheidsfinanciën. Vanuit dit oogpunt is Duitsland goed geplaatst wegens de aanzienlijke vraag die het land krijgt vanwege de opkomende landen en een houdbaar geachte budgettaire situatie (zelfs al kenden de jongste obligatieleningen geen groot succes en zorgden zij voor een duidelijke nieuwe stijging van de Bund). De voornaamste handelspartners van Duitsland profiteren indirect van deze kortstondige ademnood. De landen die geografisch of commercieel verder van Duitsland verwijderd zijn, hebben daarentegen meer moeite om de weg naar de groei terug te vinden. Daarenboven was de economische activiteit van sommige van die landen zoals Ierland of Spanje structureel meer blootgesteld aan de

gevolgen van de crisis in 2009, wegens het grotere belang van de financiële sector of van het vastgoed en de bouw in hun recente economische groei.

Deze groeiverschillen vinden wij natuurlijk terug in de evoluties van de overheidsfinanciën van die landen. Bijgevolg neemt de verdeeldheid tussen aanhangers van een strikte budgettaire orthodoxie en aanhangers van een verlenging van het herstelbeleid wegens de vertrouwenscrisis op de financiële markten toe. Het risico dat op het punt staat werkelijkheid te worden, is dat van een markt die gedwongen wordt de criteria van Maastricht te eerbiedigen zonder overleg tussen de verschillende staten, wat zou leiden tot een massale budgettaire correctie in Europa, die de al waargenomen verschillen inzake economisch dynamisme alleen maar kan verergeren. Tussen maatregelen tot budgettaire beperkingen en economische verslapping zou een vicieuze cirkel dan onvermijdelijk zijn. In dit kader zijn de vooruitzichten op korte termijn voor de zone, zonder te gewagen van een terugkeer naar een negatieve groei, toch pessimistisch met waarschijnlijk een geringere groei in 2011 (van de orde van 1,5%) en de mogelijkheid van nieuwe interventies vanwege het Europese steunfonds). In alle gevallen zou de groei onvoldoende zijn om de werkloosheidsgraad binnen de eurozone, die momenteel piekt op 10,1%, aanzienlijk te verlagen.

TABEL 1 : Evolutie van de wisselkoers van de US dollar tegenover de euro

	US dollars per euro	
	Periode-gemiddelde	Einde periode
JUN - 2010	1,221	1,227
JUL - 2010	1,277	1,303
AUG - 2010	1,289	1,268
SEPT - 2010	1,307	1,365
OKT - 2010	1,390	1,386
NOV - 2010	1,366	1,300

Bron : IMF

Hoewel de euro sinds het begin het jaar ingevolge herzieningen van de voor de eurozone eerder positieve en voor de Verenigde Staten minder gunstige economische en financiële vooruitzichten tegenover de dollar weer wat terrein had goedgemaakt, deed de recente onrust op de obligatie- en geldmarkten wegens de weer oplaaierende ongerustheid met betrekking tot de overheidsfinanciën van sommige staten, en vervolgens de invoering van het steunplan voor Ierland de koers van de Europese munt in november weer dalen (tabel 1).

De inflatie op jaarbasis tot slot nam van 1,74% in juli nog toe tot 1,92% in november (tabel 2). Deze stijging moet niet te snel worden geïnterpreteerd als een tendens, aangezien de naleving ervan gedeeltelijk wordt gerechtvaardigd door tijdelijke effecten. De verdere daling van de loonkosten per geproduceerde eenheid op jaarbasis zegt meer over de geringe inflatoire druk die er momenteel heerst. De inflatie zal zich waarschijnlijk handhaven onder de drempel van 2%, het plafond dat de Europese Centrale Bank (ECB) zich heeft gesteld. Die verwachte voor 2011 een inflatievork toegespitst op 1,8%. Bijgevolg zou het geldbeleid van de Centrale Bank nog heel inschikkelijk moeten blijven. Het is vooral waarschijnlijk dat de ECB haar leidende rentevoet niet zal beginnen optrekken vóór de tweede helft van 2011.

TABEL 2 : Evolutie van het indexcijfer van de consumptieprijzen in België en in de eurozone

	België		Eurozone	
	Index (2005 = 100)	Jaarlijkse groeivoet (%)	Index (2005 = 100)	Jaarlijkse groeivoet (%)
APR - 2010	110,26	1,80	109,90	1,52
MEI - 2010	110,70	2,27	110,05	1,62
JUN - 2010	110,69	2,46	110,06	1,42
JUL - 2010	110,74	2,57	109,68	1,74
AUG - 2010	110,80	2,32	109,91	1,61
SEPT - 2010	111,15	2,91	110,12	1,78
OKT - 2010	111,31	3,01	110,52	1,92
NOV - 2010	111,40	2,82	n.b.	n.b.
DEC - 2010 (e)	111,59	2,83	n.b.	n.b.
JAN - 2011 (e)	111,78	2,53	n.b.	n.b.
FEB - 2011 (e)	112,28	2,57	n.b.	n.b.
MAR - 2011 (e)	112,24	2,15	n.b.	n.b.

(e) Schattingen

Bron : FPB, Eurostat en eigen berekeningen

Zoals in tal van lidstaten is het herstel van de economische activiteit in **België** nog schuchter. De resultaten betreffende het derde kwartaal 2010 tonen over het kwartaal een groei binnen het Europese gemiddelde van 0,4% (grafiek 2). Op jaarbasis brengt deze nieuwe waarneming de groei terug tot 2% sinds het derde kwartaal 2009, terwijl die het vorige kwartaal nog 2,6% bedroeg.

De tabel 3 en de grafiek 3 ontbinden het bbp volgens de uitgavenbenadering in de eindconsumptie van de gezinnen en van de overheidsinstellingen, de investeringen, de export en de import. In het derde kwartaal kan men daarin zien dat de groei van het bbp profiteerde van een hernieuwd dynamisme van de privéconsumptie, alsook van een verbetering van de handelsbalans, die in hoofdzaak toe te schrijven was aan de daling in waarde van de invoer. De exportactiviteit van de Belgische ondernemingen wordt verder gesteund door het herstel in Duitsland en in de opkomende landen. De binnenlandse vraag blijft gesteund door de bedrijfsinvesteringen, die nog een driemaandelijke vooruitgang met 0,5% vertonen. De investeringen in woningen leveren tijdens het derde kwartaal voor het eerst sinds eind 2008 opnieuw een positieve bijdrage tot de groei van de binnenlandse vraag, met een nochtans bescheiden toename met 0,2% gelet op de aanzienlijke daling tijdens de jongste twee jaar. De consumptie-uitgaven van de gezinnen blijven stijgen, met een kwartaalgroei van 0,4% tegenover respectievelijk 0,2% en 0,3% tijdens het eerste en het tweede kwartaal.

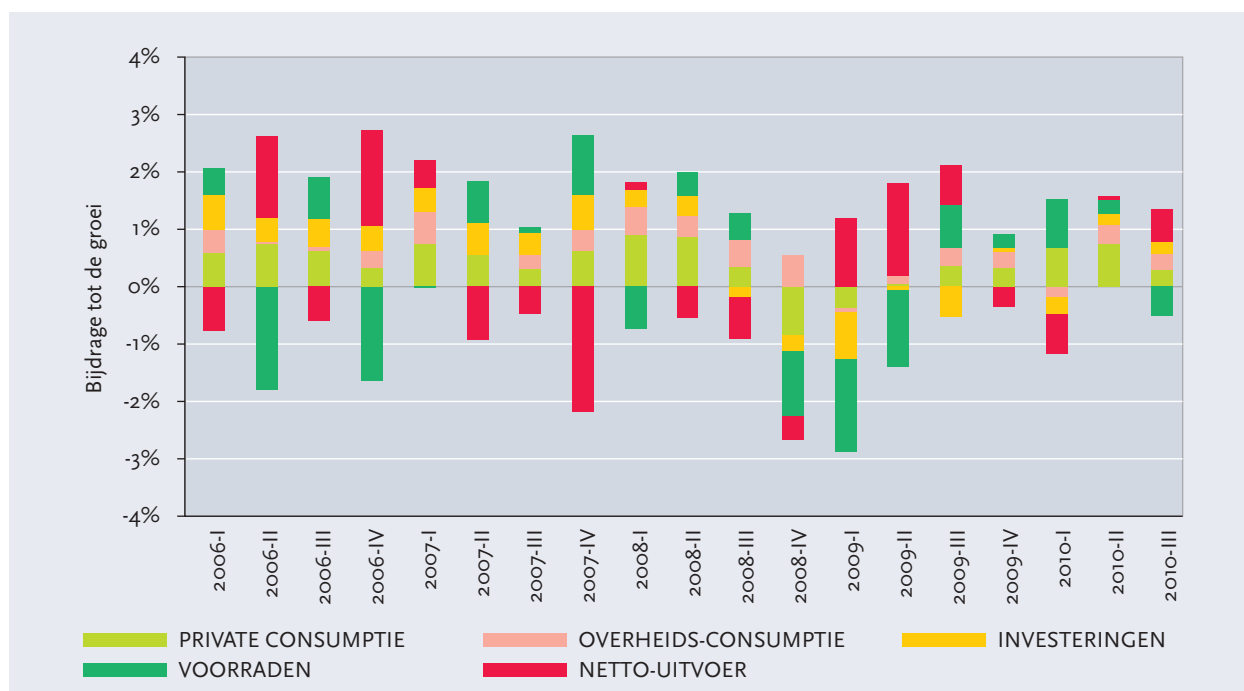
TABEL 3 : Kerncijfers voor België

	2009	2010				2011	2012
		I	II	III	Totaal		
Groeipercentage van het bbp in volume	-2,7				1,8	1,7	2,3
<i>in vergelijking met het vorige kwartaal</i>	-	0,1	1,0	0,4	-	-	-
<i>in vergelijking met hetzelfde kwartaal het vorige jaar</i>	-	1,7	2,6	2,0	-	-	-
Groeipercentage van de componenten van het bbp in volume*							
<i>Uitgaven qua eindconsumptie van de particulieren</i>	-0,2	0,2	0,3	0,4	1,6	1,4	1,8
<i>Uitgaven qua eindconsumptie van de overheid</i>	0,4	0,3	0,4	0,3	1,4	1,2	2,2
<i>Brutokapitaalvorming</i>	-4,9	-2,0	1,0	0,3	-1,2	2,9	3,1
<i>Uitvoer van goederen en diensten</i>	-11,4	1,7	3,7	0,8	7,8	3,9	3,9
<i>Invoer van goederen en diensten</i>	-10,9	2,1	3,2	-0,3	7,3	3,9	4,5
Arbeidsmarkt							
<i>Tewerkstellingspercentage (Hermes gegevens)</i>	63,5	-			62,7	63,1	62,9
<i>Driemaandelijke tewerkstellingspercentage (EAK gegevens)</i>	-	61,9	61,5	n.b.	-		
<i>Werkloosheidspercentage (gestandaardiseerde definitie Eurostat)</i>	7,9	8,5	8,5	n.b.	8,7	9,0	n.b.

De kwartaalcijfers betreffende het bbp en de componenten ervan zijn afkomstig van de gegevenssite van de NBB, Belgostat Online. De jaarcijfers zijn prognoses die uitgaan van het federale Planbureau, "Economische vooruitzichten 2010-2015", Mei 2010, en "Economische Begroting" September 2010.

* In vergelijking met hetzelfde kwartaal het vorige jaar voor de kwartaalcijfers
Bron: NBB, FPB, ADSEI

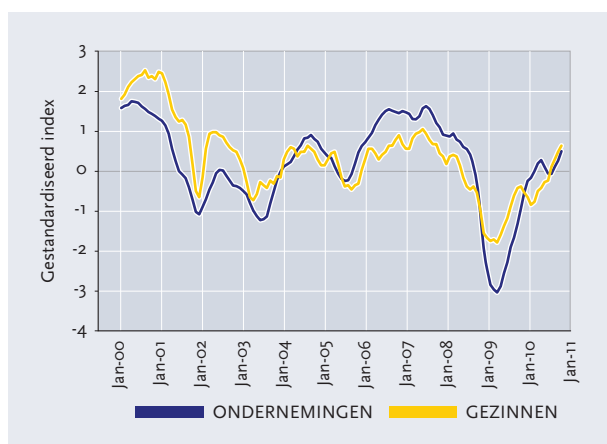
GRAFIEK 3 : Kwartaalevoluties van de componenten van het bbp, optiek uitgaven, België, 2006-2010

Bron: NBB en eigen berekeningen

Deze groei die tijdens het derde kwartaal geringer was dan tijdens het tweede uit zich in een minder dynamische activiteit in alle takken, maar het is vooral het bouwbedrijf dat een stilstand vertoont, met tijdens het derde kwartaal een stijging van slechts 0,1%. Het resultaat van het tweede kwartaal (+4,4%) werd beslist opgedreven door de inhaalbeweging in vergelijking met een eerste kwartaal, dat sterk werd verstoord door de klimatologische omstandigheden, maar de verslapping is er niet minder zwaar om. De industriële activiteit behoudt het beste tempo, met een vooruitgang van 0,9% (1,1% tijdens het vorige kwartaal), terwijl de diensten nog altijd op zoek zijn naar hun herstel, met dit kwartaal een groei van 0,4% (0,5% tijdens het vorige kwartaal). Hoewel de dienstensectoren geringere groeipercentages vertonen dan de industriële takken, mag men niet uit het oog verliezen dat de diensten in 2009 minder zwaar werden getroffen door de crisis en dat het in te halen activiteitsverlies daardoor minder groot is. Zodra met dit inhaalverschijnsel in de industrie wordt rekening gehouden, kan men in dit stadium besluiten tot een licht herstel voor de hele economie. Gelet op de jongste cijfers betreffende de vertrouwensindicatoren (grafiek 4) zou het herstel de komende kwartalen moeten aanhouden tegen een waarschijnlijk weinig constant tempo. Opgemerkt dient te worden, dat het gezinsvertrouwen en dat van de ondernemingen zich verder herstelt, waarbij de indicator sinds twee maanden boven zijn langetermijngemiddelde ligt, een niveau dat hij sinds meer dan twee jaar niet meer had bereikt. De consumenten toonden meer vertrouwen te hebben in de algemene economische vooruitzichten, maar ook in hun eigen financiële situatie en in hun spaarcapaciteit. Bovendien toonden zij zich minder bevreesd dan de maanden voordien voor een eventuele toename van de werkloosheid. Na zijn inzinking in juni bleef het vertrouwen van de ondernemers de jongste vijf maanden positief evolueren.

GRAFIEK 4 : Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, België, 2000-2010 (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)

Bron: NBB en eigen berekeningen

De omvang van de recessie van 2009 in België werd lichtjes naar beneden toe herzien, met een daling die op 2,7% werd geraamd tegenover de voordien gerapporteerde 3% (tabel 3). De ramingen voor het hele jaar 2010 komen uit op 1,8%, welk cijfer in 2011 met 1,7% vrijwel zou worden herhaald. Deze groei zal in 2010 zijn gedragen door de goede cijfers van de privéconsumptie (+1,6%) en van de overheidsinstanties (+1,4%), alsook door een nieuwe stijging van de handelsbalans (met een globale bijdrage tot de groei van 0,5% voor dit jaar), terwijl de investering over het geheel van het jaar nog een daling vertoonde (-1,2%). Verzwakt door het omvangrijke banenverlies, zou het beschikbare inkomen van de particulieren in 2010 met 0,8% moeten zijn geslonken. Zodoende zijn de goede prestaties van de privéconsumptie tot stand gekomen ten koste van het spaarpercentage dat in 2010 met 17,5% in vergelijking met 2009 twee procentpunten zou hebben verloren. In 2011 zou de daling van de investering moeten stoppen (groei met 2,9%) en de privéconsumptie lichtjes vertragen (+1,4%). De bijdrage van de handelsbalans zou echter geringer moeten zijn dan dit jaar en leiden tot een groei van het bbp van de orde van 1,7% (Federaal Planbureau, 2010). Deze ramingen zijn natuurlijk sterk afhankelijk van de evolutie van het Europese klimaat, waarvoor de belangrijke risico's en onzekerheden hierboven werden beschreven.

Nadat België in 2009 een negatieve inflatie had gekend (-0,05%), heeft het sinds het einde van datzelfde jaar weer aangeknoopt met een stijging van de prijzen. Ze is blijven groeien tot in oktober toen ze op jaarbasis 3,01% bereikte, alvorens in de maand november lichtjes af te nemen (tabel 2). In totaal zou de inflatie volgens de jongste ramingen van het Planbureau gemiddeld 2,2% moeten bedragen in 2010 en 2,3% in 2011, d.i. een lichte stijging in vergelijking met de ramingen die werden gemaakt bij de publicatie van de vorige Barometer.

2. Conjunctuur in Brussel

2.1. Economische activiteit

• De jongste gegevens van de gewestelijke boekhouding

De gewestelijke boekhouding werd niet bijgewerkt sinds de Barometer van oktober 2010. Bijgevolg wordt de lezer doorverwezen naar die publicatie wat de evoluties voor

het jaar 2008 en de gewestelijke extrapolaties volgens het HERMREG-model betreft.

• Recente analyse van de conjunctuur via de productiebenadering

In tegenstelling tot het Rijk bestaat er nog geen raming van de kwartaalevolutie van het bbp op gewestelijk vlak. Bijgevolg moet een beroep worden gedaan op alternatieve indicatoren die het mogelijk maken zich een idee te vormen van de recente conjunctuurevolutie van de Brusselse economische activiteit. Dit hoofdstuk wil die bekijken volgens de productiebenadering van het bbp, die de evoluties ervan ontbindt per activiteitstak. Daartoe baseert de analyse zich op de gegevens betreffende de omzet per tak volgens de btw-bron en op de resultaten van de conjunctuurenquêtes van de NBB, die beide maandelijks en snel beschikbaar zijn.

De vorige Barometers hebben aangetoond dat de economische en financiële wereldcrisis een blijvende schok heeft veroorzaakt op de economische activiteit in tal van Brusselse takken. Er moest dus een nieuwe trendmatige raming worden bepaald op basis van een beperkt aantal waarnemingen, wat de relatieve zwakte van die raming impliceerde. De beschikbare cijfers betreffende de drie extra maanden bevestigen globaal de nieuwe geraamde tendensen. De nieuwe waarnemingsperiode blijft echter kort. De huidige ramingen van de economische cyclus zijn dus nog relatief zwak en moeten omzichtig worden geïnterpreteerd. Na verloop van tijd zal het gemakkelijker zijn te bepalen wat onder de tendenssprong valt en wat van conjuncturele orde blijkt te zijn.

Algemene beoordeling

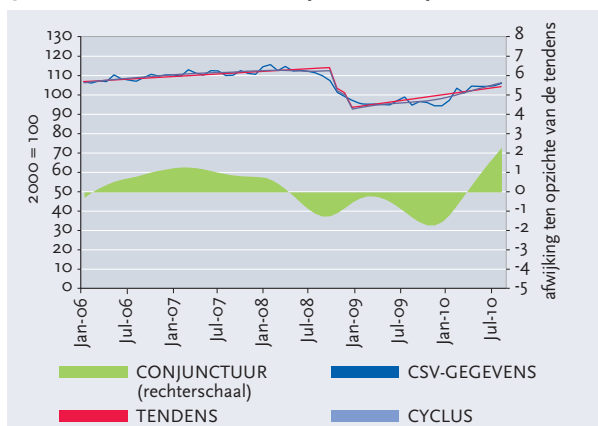
Volgens de gegevens waarover wij op de datum van opstelling beschikken, vormt de Brusselse economische activiteit geen uitzondering in het nationale en internationale landschap, dat in de vorige hoofdstukken werd geschetst. Hoewel de economische activiteit zich tijdens het eerste halfjaar 2010 duidelijk lijkt te hebben hersteld, tonen de cijfers betreffende het derde kwartaal een vrij duidelijke verslapping van dit verschijnsel. Enkel het bouwbedrijf lijkt daaraan te ontsnappen met een uitbundig derde kwartaal. De niet-financiële dienstenactiviteiten aan de ondernemingen daarentegen vertonen enkel een herstel voor het gedeelte “vervoer en communicatie”, terwijl in de rest van de tak de activiteit in 2010 stagneerde. De meest

recente gegevens, gebaseerd op de enquêtes bij de ondernemingen, bevestigen deze goede gezondheid van het Brusselse bouwbedrijf, terwijl de handel en de diensten het in het vierde kwartaal in het Gewest moeilijker lijken te hebben dan in het Rijk.

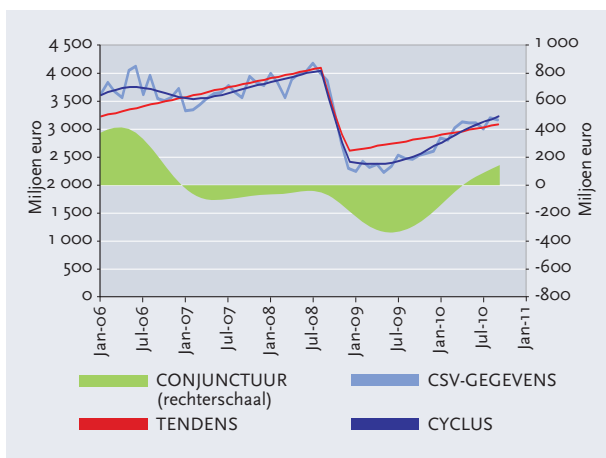
Industrie

Hoewel het groeitempo van de nationale industriële productie (grafiek 5) en in de industriële omzet in Brussel (grafiek 6) sinds het begin van de zomer is afgenomen, zijn deze indicatoren toch ook weer doorheen een positieve conjunctuurzone getrokken. Hoewel de hausse volgens de gegevens van eind 2010 aanhoudt, wat niet onmogelijk is gelet op de evoluties bij onze handelspartners voor deze tak, zou deze verlengde positieve conjunctuur kunnen leiden tot een positievere wending van de tendens, die op het ogenblik dat deze regels worden neergeschreven, nog vrij vlak is. Wat de cijfers van september betreft, hebben wij voor de tak echter nog altijd af te rekenen met een aanzienlijke achterstand in vergelijking met de activiteitsniveaus van vóór de crisis. Er zullen nog enkele waarnemingstermijnen nodig zijn om te kunnen oordelen over een mogelijke versnelling van de Brusselse de-industrialisatie ten gevolge van de crisis, welke versnelling wordt gesuggereerd door de neerwaartse tendenssprong.

GRAFIEK 5 : Conjuncturele evolutie van de nationale productie-index, industrie (2000=100)

Bron: ADSEI en eigen berekeningen

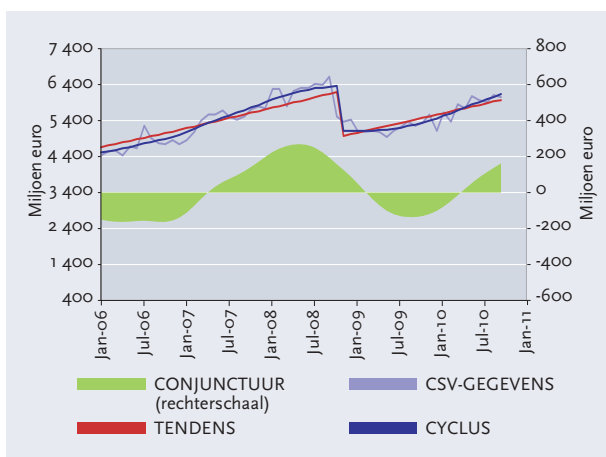
GRAFIEK 6 : Conjuncturele evolutie van de omzet, Industrie, BHG (miljoen euro)

Bron: ADSEI en eigen berekeningen

Handel

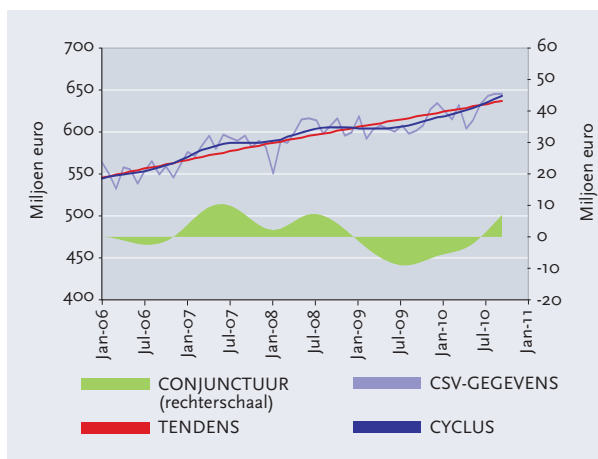
Deze tak wordt gekenmerkt door uitgesproken verschillen tussen groothandel en kleinhandel, zowel qua niveau als qua evolutie. Bijgevolg hebben wij beslist de evolutie van de omzet ervan afzonderlijk weer te geven.

De jongste beschikbare gegevens (september) wijzen voor de groothandel op een verslapping van het herstel dat bij het begin van het jaar werd ingezet. Hoewel de indicator ons toont dat wij ons in vergelijking met de nieuwe tendens die zich aftekent, in een positief conjunctuurgebied bevinden, vermindert het groeitempo er niet minder om, wat aansluit bij de verslapping die in België en in de wereld op het vlak van het handelsverkeer wordt waargenomen.

GRAFIEK 7 : Conjuncturele evolutie van de omzet, groothandel, BHG (miljoen euro)

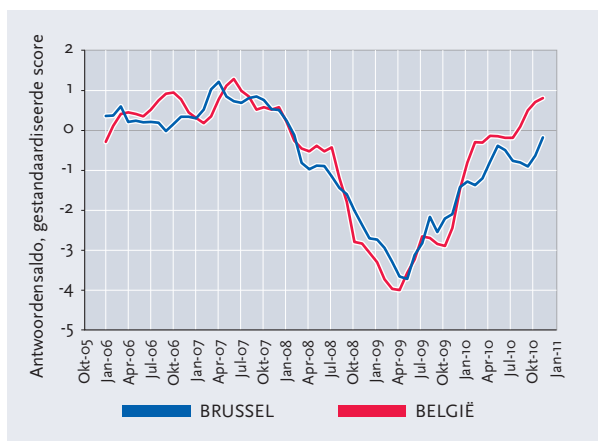
Bron: ADSEI en eigen berekeningen

De kleinhandel is zoals steeds minder onderhevig aan de conjunctuurschommelingen, aangezien de evoluties van het peil van de eindprivéconsumptie uit hun aard minder sterk zijn in vergelijking met de economische activiteit in het algemeen. Het dieptepunt dat tijdens het tweede kwartaal werd vastgesteld, wordt tijdens het derde kwartaal niet bevestigd en de indicator keert terug naar een positief conjunctuurgebied, in lijn met de signalen van een herstel van de privéconsumptie, die werden opgetekend in de jongste cijfers van de Belgische nationale boekhouding (grafiek 8).

GRAFIEK 8 : Conjuncturele evolutie van de omzet, kleinhandel, BHG (miljoen euro)

Bron: ADSEI en eigen berekeningen

Gelet op de resultaten van de enquêtes bij de spelers van de tak (grafiek 8) zal de Brusselse kleinhandel er de komende maanden waarschijnlijk niet dynamischer op worden. De handelaars van de tak voorzien immers nog globaal een lichte daling van de vraag op drie maanden, terwijl de indicator voor België opnieuw boven zijn gemiddeld niveau is gestegen. De jongste waarnemingen (oktober en november) stijgen echter opnieuw, na vier maanden waarin onze indicator was gedaald.

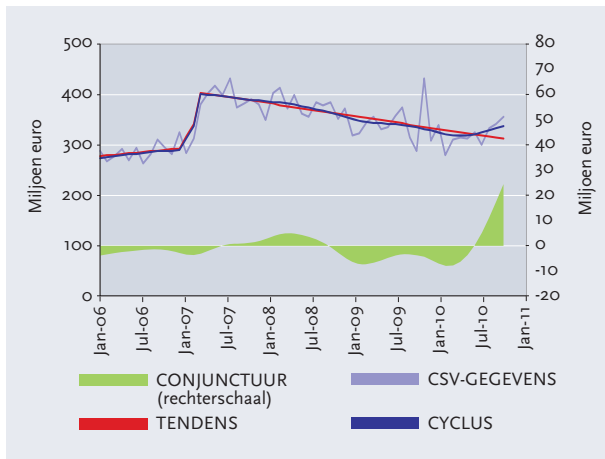
GRAFIEK 9 : Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten (antwoordensaldo, gestandaardiseerde score)

Bron: NBB en eigen berekeningen

Bouw

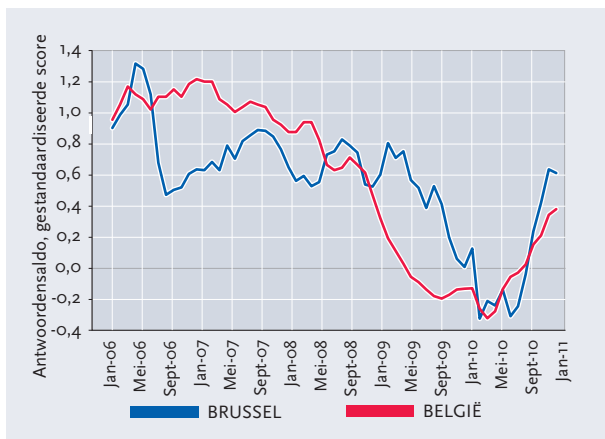
Na een opleving tijdens het tweede kwartaal, in ruime mate gedragen door de verschuiving van activiteit na de winter 2009-2010, die weinig gunstig was voor de tak, zou de activiteit op nationaal vlak tijdens het derde kwartaal ongeveer gestagneerd zijn. De gegevens betreffende de omzet voor Brussel tonen voor het derde kwartaal een duidelijke versnelling, wat op het niveau van het Gewest een gunstigere conjunctuur laat verhopen. Deze waarneming wordt bevestigd door de resultaten van de enquêtes bij de ondernemingen van de tak, aangezien de orderboekjes sinds de maand juli in Brussel heel wat positiever worden beoordeeld.

GRAFIEK 10² : Conjuncturele evolutie van de omzet, bouw, BHG (miljoen euro)

Bron: ADSEI en eigen berekeningen

GRAFIEK 11 : Evaluatie van de orderboekjes in de bouw, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)

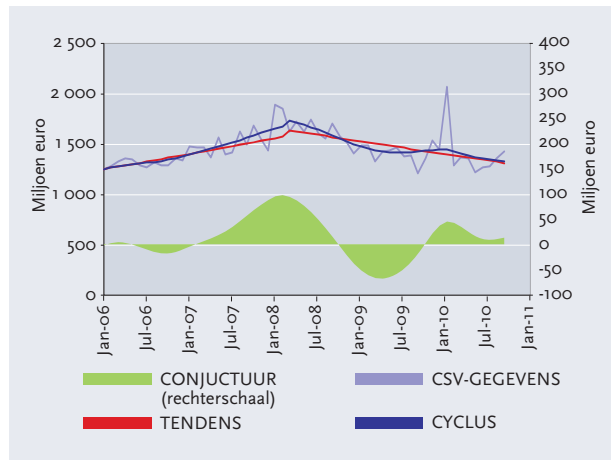
Bron: NBB en eigen berekeningen

Niet-financiële commerciële diensten

Globaal beschouwd lijkt het herstel beetje bij beetje de dienstentakken te bereiken. In Brussel is het de tak “vervoer en communicatie” (in hoofdzaak samengesteld uit de communicatie) die volgens de omzetgegevens als eerste een opleving lijkt te kennen. Bijgevolg nemen de cijfers tijdens het derde kwartaal voortdurend toe, waardoor een sinds begin 2008 ingezette tendens wordt doorbroken. Volgens de omzetgegevens ziet de tak van de diensten aan de ondernemingen van zijn kant nog geen opmerkelijke verbetering. Hoewel de maand juli hoopgevend was, werd die hoop in augustus en september de kop ingedrukt met een over twee maanden teruglopend omzetniveau dat opnieuw zijn laagste peil van het jaar bereikte.

De conjuncturenenquêtes brengen dezelfde gemengde boodschap: hoewel de kijk van de dienstenondernemingen op hun activiteitsvooruitzichten sinds de maand september verbetert, zijn de antwoorden in Brussel minder gunstig dan voor het Rijk en blijft men in het Gewest verwijderd van het gemiddelde historische niveau.

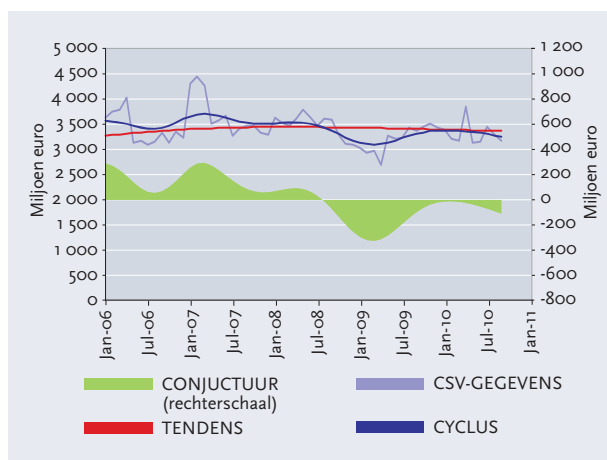
GRAFIEK 12 : Conjuncturele evolutie van de omzet, vervoer en communicatie, BHG, (miljoen euro)

Bron: ADSEI en eigen berekeningen

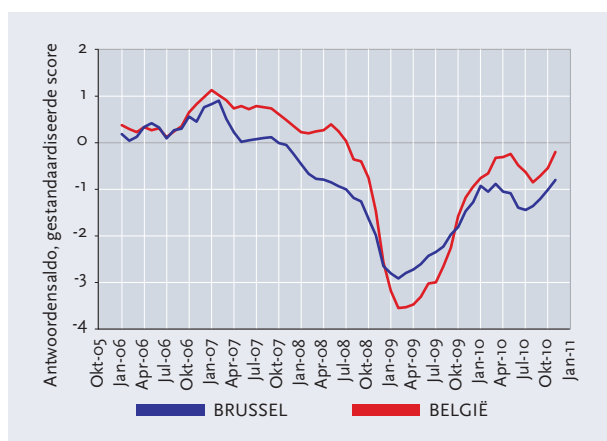
² SIG-gegevens = Voor seizoensinvloeden gecorrigeerde gegevens.

GRAFIEK 13 : Conjuncturele evolutie van de omzet, vastgoed, verhuuring en diensten aan de ondernemingen, BHG (miljoen euro)

Noot : wegens de sterke conjunctuurschommelingen over de voorbije jaren is de trend voor deze reeks onzeker.
Bron: ADSEI en eigen berekeningen

GRAFIEK 14 : Activiteitsvooruitzichten bij de diensten, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)

Bron: NBB en eigen berekeningen

Financiële diensten

Wat de financiële diensten betreft, is de situatie in Brussel binnen het Rijk heel specifiek. Niet alleen is de concentratie van dit soort activiteiten er groter, maar zij is ook van een andere aard. De aanwezigheid van centrale of regionale zetels van grote instellingen leidt tot grootbank- en beleggingsactiviteiten waarvan de kenmerken sterk verschillen van de commerciële en kleinhandelsactiviteiten die de overhand hebben in de rest van het land.

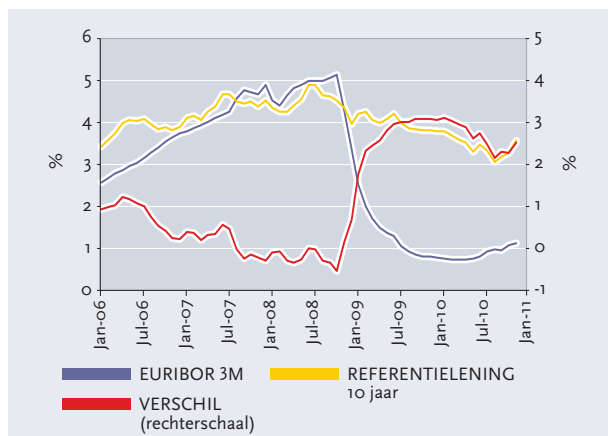
Het is moeilijker om deze bedrijfstak kwantitatief te vatten, omdat deze diensten globaal genomen niet onderworpen zijn aan de btw. De activiteiten van deze tak komen in de conjunctuurenquêtes van de NBB evenmin

aan bod. Bijgevolg hebben wij onze toevlucht genomen tot alternatieve indicatoren die het mogelijk maken de bemiddelingsmarge, een van de belangrijkste determinanten van de toegevoegde waarde voor deze tak, te benaderen. Deze marge varieert volgens het volume van de uitstaande kredieten en het renteververschil tussen leningen op middellange termijn of lange termijn (hier vertegenwoordigd door de rente op de staatsleningen op 10 jaar) en de interbankenfinanciering op korte termijn (Euribor op 3 maanden) (grafiek 14). Dit verschil verhoogde recentelijk onder invloed van de sterke stijging van de renten op 10 jaar, ten gevolge van nieuwe ongerustheid met betrekking tot de overheidsfinanciën die ontstond wegens het steunplan voor Ierland en de relatieve herrie die binnen de eurozone opnieuw wordt gemaakt over de manier waarop met deze crisis moet worden omgegaan. Hoewel de toename van dit verschil voor de bankbemiddelingsmarge eerder positief is, zweven boven de sector andere schaduwen. Enerzijds stelt de blootstelling van de financiële instellingen aan de soevereine schulden van de staten in financiële moeilijkheden een probleem. Vervolgens dreigt de sterke herfinancieringsbehoefte van de banken tijdens de komende kwartalen op de markten in concurrentie te komen met de financieringsbehoefte van de staten, aangezien de obligatie-uitgiften van beide in 2011 recordniveaus zullen moeten halen, wat een probleem zou kunnen doen rijzen om op de financiële markten kopers te vinden. Tot slot zouden op de interbankenmarkt nieuwe spanningen kunnen ontstaan die verbonden zijn aan de geleidelijke verdwijning van de uitzonderlijke maatregelen die door de Europese Centrale Bank zijn ingevoerd (gemak van herfinanciering op korte en middellange termijn), welke spanningen ten grondslag lagen aan de quasi-instorting van het financiële stelsel twee jaar terug. Naar de beslissingen van de ECB om sommige van die maatregelen in stand te houden zal sterk worden uitgekeken, in het bijzonder voor de banken van de staten in moeilijkheden, maar de gekruiste blootstellingen tussen instellingen zorgen ervoor dat geen van hen volkomen beschermt is tegen een nieuwe liquiditeitscrisis.

Wat meer specifiek de Belgische instellingen betreft, stelt men vast dat de globale toegekende uitstaande kredieten matig opwaarts gericht blijven, wat een teken is van een gezonder operationeel klimaat dan in andere contreien.

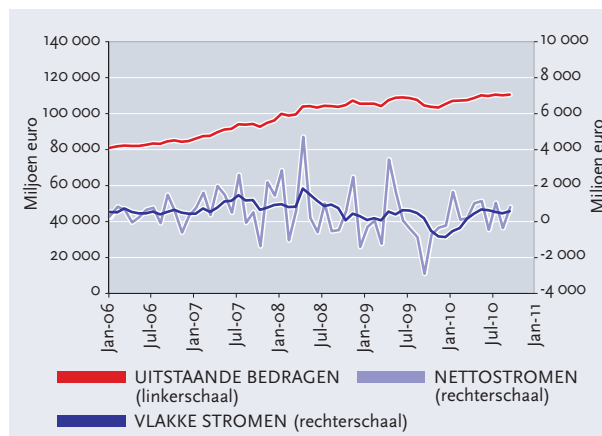

GRAFIEK 15 : Referentierentevoet voor de bankbemiddelingsmarge

Bron: NBB en eigen berekeningen

GRAFIEK 16 : Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen, België (miljoen euro)

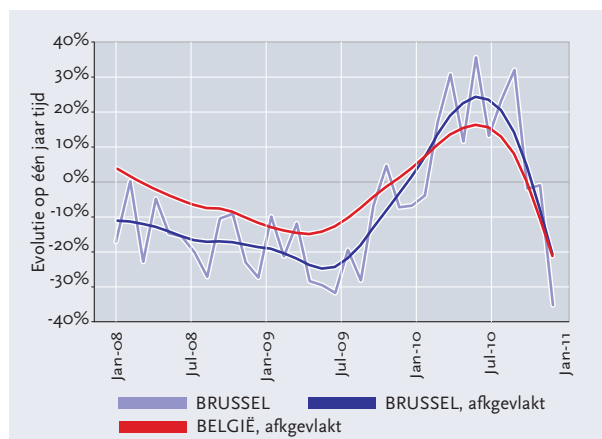

Bron: NBB en eigen berekeningen

• Ondernemingsdemografie

De dynamiek inzake de creatie en de verdwijning van ondernemingen is een goede indicator voor de richting die de economische conjunctuur uitgaat. Grafiek 17 schetst de evolutie van het verschil tussen het aantal oprichtingen en het aantal faillissementen van ondernemingen in Brussel, maar ook op nationaal vlak. Deze indicator brengt geen sterke positieve boodschap. Over de jongste drie maanden is het netto-aantal oprichtingen in Brussel op jaarbasis immers gedaald. Hoewel de daling tijdens de jongste maand aanzienlijk lijkt, moet de draagwijdte ervan toch worden gerespecteerd, aangezien het laatste cijfer van de reeks de komende maanden aanzienlijke correcties kan ondergaan. Toch blijft het een feit dat, hoewel Brussel tijdens het eerste halfjaar 2010 ogenschijnlijk qua oprichting van ondernemingen een sterker dynamisme had teruggevonden dan het Rijk, het tweede halfjaar dat dynamisme zag afnemen en bevond men zich uiteindelijk opnieuw in een negatieve zone met een vlak evolutiecijfer in de buurt van datgene dat voor het Rijk wordt waargenomen.

GRAFIEK 17 : Jaarlijkse evolutie van het nettoaantal opgerichte ondernemingen (percentage)

Bron : Graydon en eigen berekeningen

2.2. Arbeidsmarkt

• Huidige situatie

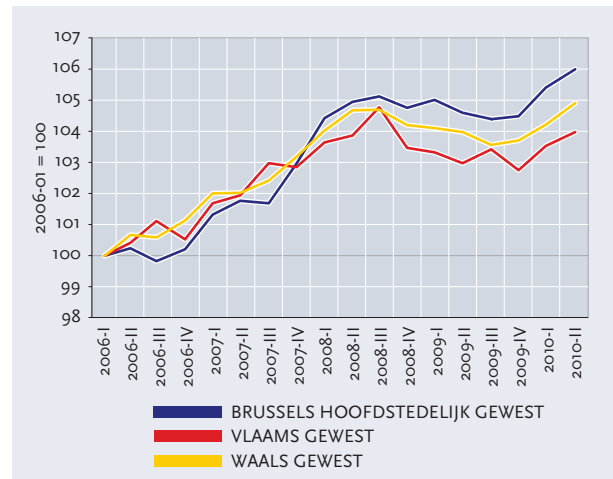
Werkgelegenheid

Grafiek 18 schetst de evolutie van het aantal werknemers volgens hun woonplaats. Om gewestelijke vergelijkingen te kunnen maken, werd het aantal werknemers van elk Gewest samengevat in een basisindex eerste kwartaal 2006 = 100.

Deze grafische voorstelling onderstreept met name een daling van het aantal personen dat tussen het vierde kwartaal 2008 en het derde kwartaal 2009 een bezoldigde betrekking heeft en die in het Waals Gewest en het Vlaams Gewest wonen. Dezelfde beweging wordt waargenomen in Brussel, maar met twee kwartalen vertraging. Men stelt eveneens vast dat de daling van het aantal werknemers er geringer is dan in de andere gewesten. Zoals uiteengezet in de vorige Barometers werd vooral de industriële sector getroffen door de economische crisis, zowel in termen van productie als van banen. Welnu, het Waalse en het Vlaams Gewest zijn in deze tak meer gespecialiseerd dan het Brusselse Gewest. Tussen het vierde kwartaal 2008 en het vierde kwartaal 2009 zou het aantal werknemers in Brussel met 0,3% zijn afgenomen, met 0,5% in het Waals Gewest en met 0,7% in het Vlaams Gewest.

De daling van het aantal werknemers is in het Waals Gewest en in Brussel gestopt tijdens het derde kwartaal 2009. In het eerste kwartaal 2010 kende het overigens een niet te verwaarlozen stijging in de drie gewesten. Het aantal werknemers dat in het Vlaams Gewest en in het Brussels Gewest woont, steeg met 0,8% in vergelijking met vorig kwartaal. Het nam toe met 0,6% in het Waals Gewest. De cijfers voor het tweede halfjaar 2010 bevestigen deze goede prestaties voor de werknemers, met opnieuw een positieve evolutie voor de drie gewesten. Sinds de top die werd bereikt vóór de crisis in 2008, is het de tewerkstelling van de Brusselse werknemers die zich het beste handhaafde en zich vervolgens herstelde met een verhoging van 0,8% tussen het derde kwartaal 2008 en het tweede kwartaal 2010, gevolgd door de tewerkstelling van de Waalse werknemers (een stijging met 0,2%), terwijl de tewerkstelling van de Vlaamse werknemers zijn niveau van vóór de crisis niet heeft teruggevonden (nog altijd een daling met 0,8%).

GRAFIEK 18 : Gewestelijke evoluties van het aantal werknemers, 2005-2010

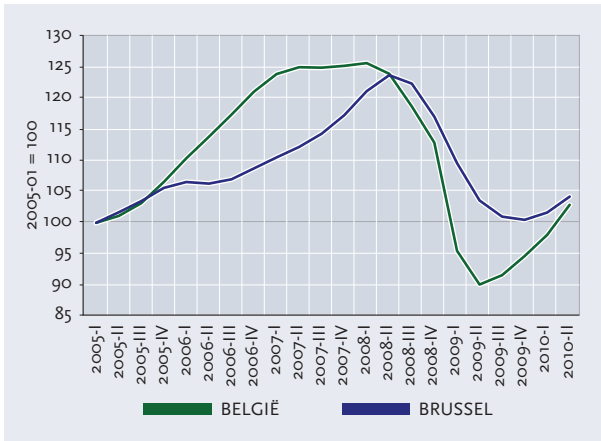

Bron: RSZ en eigen berekeningen

Een andere manier om de huidige evoluties op de arbeidsmarkt te begrijpen, bestaat erin de schommelingen te bestuderen in het aantal uren uitzendarbeid dat in Brussel en op nationaal vlak wordt gepresteerd. Zoals vermeld in de vorige uitgaven is deze indicator des te interessanter omdat hij uitermate conjunctuurgevoelig is. Hij heeft eveneens een vooruitlopend karakter in vergelijking met de andere statistieken van de arbeidsmarkt.

Tijdens het eerste kwartaal 2010 is het niveau van de uitzendarbeid in Brussel opnieuw beginnen stijgen, wat op nationaal vlak pas vanaf het tweede kwartaal gebeurde. Deze vroegere opleving in Brussel kan voortvloeien uit de structuur van de onderliggende activiteit, met verhoudingsgewijs minder uitzendarbeiders en meer uitzendbedienden in Brussel. Hoewel de toename van de uitzendarbeid over het algemeen een goede vooruitlopende indicator is voor een herstel van de arbeidsmarkt, zou de concretisering van dit herstel op korte termijn ontoegankelijk kunnen zijn qua aantal gecreëerde betrekkingen. Het massale (en reddende) beroep op de anticrisismaatregelen en in het bijzonder op de tijdelijke werkloosheid maakt immers dat zich een aanzienlijke verhoging van het werkvolume (aantal gewerkte uren) kan voordoen zonder dat er banen worden gecreëerd, om dit surplus aan arbeidskrachten weg te werken. Bijgevolg dient men voorzichtig te blijven met betrekking tot de hypothese van een terugkeer naar een aanzienlijke banencreatie wegens de instorting van de markt van de uitzendarbeid.

GRAFIEK 19 : Evolutie van het aantal gepresteerde uren in de uitzending sector

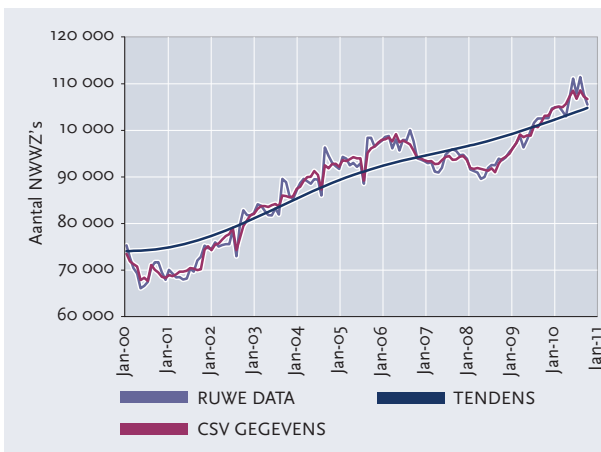
Bron: Federgon en eigen berekeningen

Werkloosheid

De economische en financiële crisis leidde ertoe dat het aantal personen zonder baan op de Brusselse arbeidsmarkt aanzienlijk steeg. Tussen het dieptepunt dat in mei 2008 werd bereikt met 89.563 niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) en de maand september 2010 toen de drempel van 111.000 NWWZ werd overschreden, is het aantal werklozen met meer dan 24% gestegen.

De eerste twee maanden van het vierde kwartaal waren vanuit dit standpunt nochtans positief, aangezien het aantal werklozen in absolute getallen afnam en ook na correctie voor de seizoensinvloeden. Deze lichte gunstige wending is nog weinig omvangrijk in vergelijking met de opwaartse tendens op lange termijn. Bij de interpretatie van deze evoluties moet men rekening houden met het feit, dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest datgene is waar de beroepsactieve bevolking het snelst toeneemt en de problematiek van de werkloosheid op zijn grondgebied versterkt ziet door deze demografische specificiteit. De komende maanden lijken volgens ons geen belangrijke structurele veranderingen te zullen brengen, die een sterke ommekeer op de arbeidsmarkt laten verhop.

GRAFIEK 20 : Evolutie van het aantal NWWZ's in Brussel, 2000 - 2010

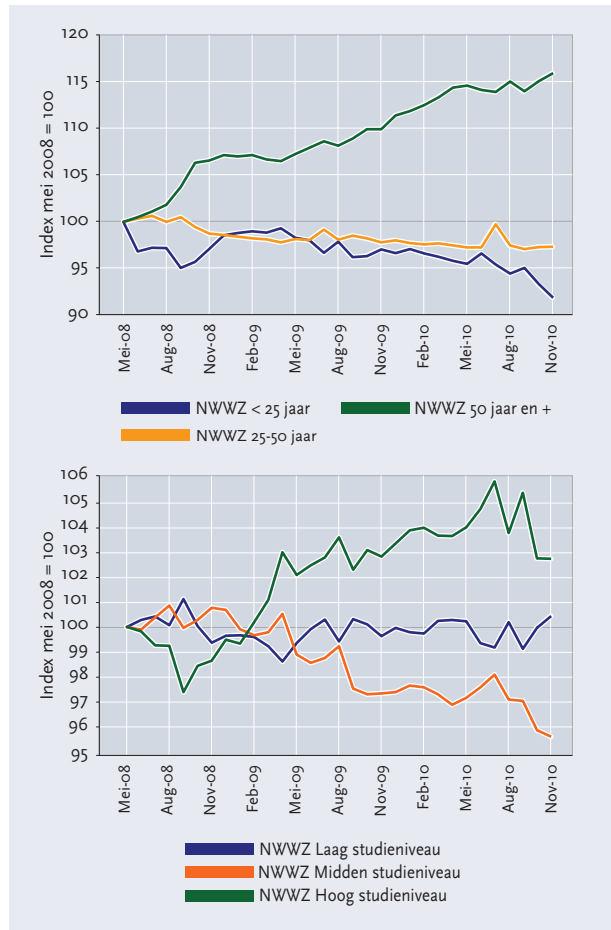

Bron: Actiris en eigen berekeningen

Hoewel de economische groei in 2011 matig blijft, zou de nettobanencreatie vrij beperkt moeten blijven in vergelijking met de toename van de werkende bevolking.

Zoals uiteengezet in de vorige publicaties worden bepaalde categorieën van werkzoekenden meer dan andere getroffen door de inkrimping van de economische activiteit op het Brusselse grondgebied. Grafiek 21 toont de evolutie van het aandeel van de NWWZ per leeftijdscategorie en opleidingsniveau sinds mei 2008, toen de werkloosheidstendens opnieuw begon te stijgen. Op grond van de jongste gegevens neemt men een lichte stijging waar van het aandeel van de werklozen van meer dan 50 jaar, aangezien de ondernemingen meer massaal de ouderen ontslaan, aangezien dat tot een aanzienlijkere kostenverlaging leidt. Zodra deze categorie werkloos is, heeft zij grote moeilijkheden bij het vinden van een nieuwe baan. Terwijl qua kwalificatie de eersten die door de crisis werden getroffen, de laaggeschoolden waren, begonnen, nu de ontslagen aanhouden, ook de meer geschoolden daardoor steeds meer getroffen te worden. Deze evolutie wordt nu omgekeerd, met een dalend aandeel van de geschoolde werklozen, wat zou kunnen wijzen op een selectieve hervatting van de aanwervingen in bepaalde sectoren van de economie die worden getrokken door het recente herstel.

GRAFIEK 21 : Evolutie van het aandeel van de NWWZ's per leeftijdsklasse en opleidingsniveau, index mei 2008 = 100

Bron: Actiris en eigen berekeningen

• Vooruitzichten

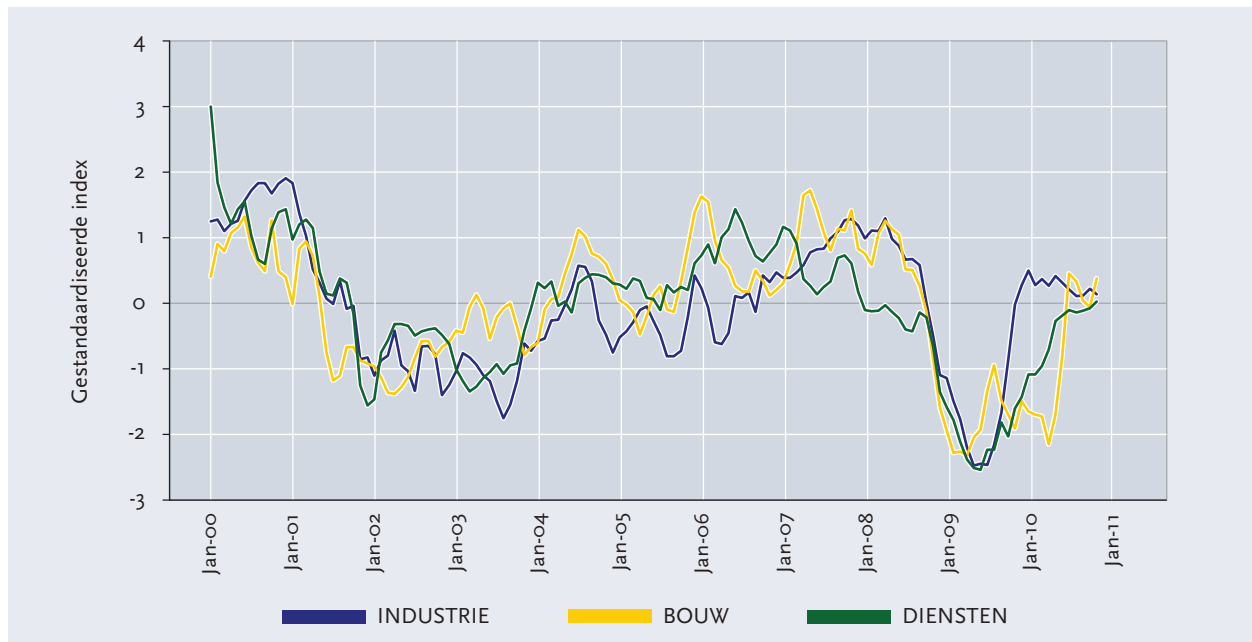
Werkgelegenheid

De conjunctuurenquêtes van de NBB bevatten specifieke vragen met betrekking tot de werkgelegenheidsprognoses in de sectoren van de industrie, de bouw en de zakelijke dienstverlening voor de komende drie maanden. De resultaten worden weergegeven in grafiek 22.

Het moreel van de ondernemingshoofden van de drie sectoren bereikte half 2009 zijn dieptepunt. Nadien tekende zich tijdens de tweede helft van 2009 een dui-

delijke ommekeer af in de evolutie van de drie indicatoren. In 2010 zijn de resultaten vlees noch vis. Ongeacht de activiteitssector hebben de aanwervingsvooruitzichten opnieuw hun historische gemiddelde bereikt. Zoals hierboven gesuggereerd, zou men de komende maanden getuige moeten zijn van een stabilisering, eerder dan van een reële opleving van de arbeidsmarkt.

GRAFIEK 22 : Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, voortschrijdende gemiddelden

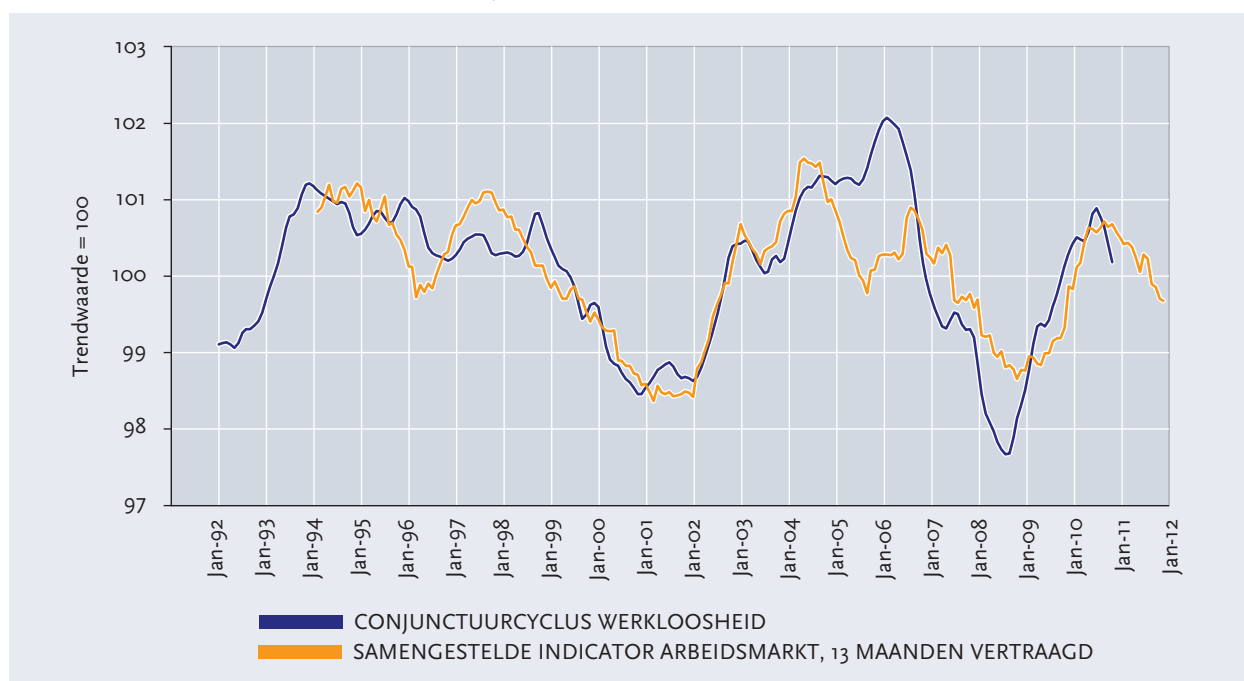
Bron: NBB en eigen berekeningen

Werkloosheid

Grafiek 23 vergelijkt de evolutie van de vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt, vertraagd met 13 maanden, met de conjunctuurcomponent van het aantal niet-werkende werkzoekenden in het Gewest. De ommekeer van de conjunctuurcomponent van het aantal NWWZ in Brussel die in deze publicatie van de Barometer wordt waargenomen, is op basis van de jongste beschikbare gegevens nog altijd aanwezig. De conjunctuurcomponent is vanaf augustus immers neerwaarts gericht, na meer dan twee jaar onafgebroken stijging. Zoals eerder uitgelegd hangt deze conjunctuuropleving echter samen

met een nog altijd opwaarts gerichte tendens (vgl. grafiek 20). De vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt wijst op een verlenging van deze conjunctuuropleving. De cyclus zou geleidelijk in de buurt moeten komen van de tendens die half 2011 zou moeten beginnen dalen. Aangezien deze tendens gelet op de grafieken 18 en 20 opwaarts gericht is, blijft het waarschijnlijk dat de vermindering van het aantal NWWZ die door een dergelijke conjunctuuropleving wordt geïmpliceerd, matig blijft.

GRAFIEK 23 : Vergelijking van de vooruitlopende arbeidsmarktindicator met de conjunctuurcomponent van het aantal NWWZ in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron : Actiris, NBB en eigen berekeningen

³ Zie glossarium

3. Dossier

Armoede in Brussel : vaststellingen en evoluties ⁴

Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn publiceerde begin oktober 2010 het tweejaarlijks Brussels armoederapport. Het Brussels armoederapport 2010 bestaat opnieuw uit 5 delen die elk een bepaald aspect van de armoedeproblematiek in Brussel uitwerken. Het rapport verzamelt verschillende benaderingswijzen die bijdragen tot de strijd tegen armoede: “meten en begrijpen”, aansporen tot participatie van betrokkenen, voeden van het parlementair debat en inzetten van politieke actie.

Dit artikel geeft de belangrijkste vaststellingen en evoluties uit de Welzijnsbarometer 2010 weer. Op www.observatbru.be kan je het volledige armoederapport raadplegen en downloaden of gratis een gedrukt exemplaar bestellen

• “Rijk Brussel... Arme Brusselaars”

Brussel is nochtans een rijke stad. Als we kijken naar de geproduceerde rijkdom kent Brussel een zeer groot economisch succes. Brussel is veruit de rijkste regio van het land, maar scoort ook zeer hoog op de Europese lijsten. In 2007 lag het bruto binnenlands product (BBP) per inwoner er 2,4 maal hoger dan het Europees gemiddelde. Brussel stond hiermee op de derde plaats van rijkste regio's, na Londen en Luxemburg, en gaat Hamburg, Praag en Parijs vooraf.

Maar niet alle inwoners van Brussel lijken te kunnen profiteren van dit economisch succes: een groot aantal Brusselaars leeft in financiële moeilijkheden. De op internationaal niveau meest gebruikte indicator om financiële armoede te meten, is het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicogrens ⁵. Deze indicator staat voor Brussel al lange tijd op rood: meer dan één op vier Brusselaars moet zien rond te komen met een inkomen onder de armoederisicogrens.

Aangezien armoede het sterkst geconcentreerd is in de grote Belgische steden, is het niet geheel verwonderlijk dat Brussel, stedelijk gebied, hiermee het gewest is met het grootste percentage van de bevolking onder de armoederisicogrens. Verschillende indicatoren wijzen op een grotere concentratie van

armoede in het Brussels Gewest in vergelijking met de Vlaamse steden Antwerpen en Gent, maar die kleiner is dan in Luik en Charleroi.

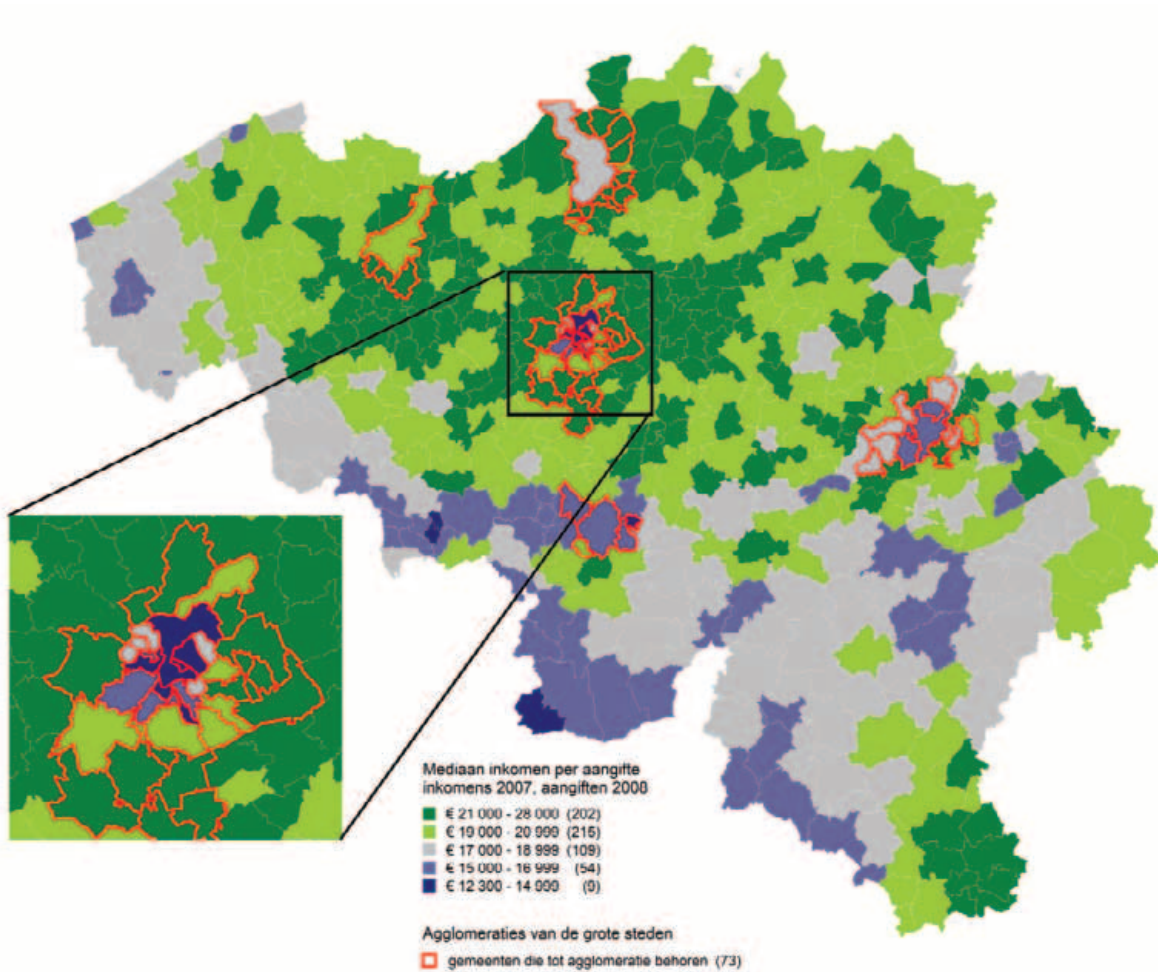
Een belangrijke verklaring voor deze paradox – economisch succes van de stad, financiële kwetsbaarheid van haar inwoners – ligt in de situatie op de Brusselse arbeidsmarkt. Meer dan de helft van de loontrekkers die bijdragen tot het hoge BBP van Brussel, woont buiten Brussel; de Brusselse bevolking zelf wordt geconfronteerd met een lage tewerkstellingsgraad.

Dit fenomeen komt duidelijk tot uiting in onderstaande kaart (kaart 1): het mediaan inkomen per aangifte ligt lager in het Brussels Gewest in vergelijking met het land, maar in het bijzonder in vergelijking met de omringende gemeenten. Het mediaan inkomen ligt opvallend hoger in de Vlaamse rand rond Brussel: een groot deel van de rijkdom die in Brussel geproduceerd wordt, “verlaat de (administratieve grenzen van de) stad”.

⁴ Deze studie werd gerealiseerd door Gille Feyaerts van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn. Alleen de auteur is verantwoordelijk voor de opstelling van dit artikel.

⁵ Inkomensgrens vastgelegd op 60 % van het mediaan beschikbaar inkomen op individueel niveau, berekend op basis van de EU-SILC enquête. In België komt de armoederisicogrens in 2008 (inkomens 2007) voor een alleenstaande overeen met een inkomen van € 10 788 per jaar of € 899 per maand. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen ligt de grens op € 1 438 per maand, voor een koppel met twee kinderen op € 1 888 per maand. Zie woordenlijst voor meer uitleg bij de armoederisicogrens.

KAART 1 : Mediaan inkomen per aangifte, naar gemeente, België (inkomens 2007, aangifte 2008)

Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Fiscale statistieken, 2008
 Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

De Brusselaars zelf halen, in vergelijking met het hele land, hun inkomen minder vaak uit arbeid: ongeveer een vijfde van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) heeft geen inkomen uit arbeid en leeft van een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering. Het aantal rechthebbenden op bijstand of een vervangingsinko-

men steeg tussen 2008 en 2010 in alle leeftijdsgroepen. Meer dan 32 000 Brusselse huishoudens leven nu met een leefloon of equivalent leefloon van het OCMW. Meer dan 102 000 Brusselaars ontvangen een werkloosheidsuitkering. Meer dan 13 000 65-plussers leven met een inkomensgarantie voor ouderen.

TABEL 4 : Aantal en aandeel personen die leven van bijstand of een vervangingsinkomen, naar leeftijd, januari 2009-2010, Brussels Gewest

	Januari 2009 bevolking jan 2008		Januari 2010 bevolking jan 2008	
	Aantal	%	Aantal	%
Jongeren (18-25 jaar)	93462		93462	
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	7596	8,1%	8449	9,0%
Werkloosheidsuitkering	8202	8,8%	9150	9,8%
Uitkering voor mensen met een handicap	535	0,6%	743	0,8%
<i>Totaal aantal jongeren met een uitkering</i>	<i>16333</i>	<i>17,5%</i>	<i>18342</i>	<i>19,6%</i>
Actieve bevolking (18-64 jaar)	667026		667026	
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	28708	4,3%	31853	4,8%
Werkloosheidsuitkering	91847	13,8%	102147	15,3%
Uitkering voor mensen met een handicap	11532	1,7%	12388	1,9%
<i>Totaal aantal mensen op actieve leeftijd met een uitkering</i>	<i>132087</i>	<i>19,8%</i>	<i>146388</i>	<i>21,9%</i>
Ouderen (≥65 jaar)	152045		152045	
Inkomensgarantie voor ouderen en GIB	12028	7,9%	13258	8,7%
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	1376	0,9%	1443	0,9%
Uitkering voor mensen met een handicap	8363	5,5%	8803	5,8%
<i>Totaal aantal ouderen met een uitkering</i>	<i>21767</i>	<i>14,3%</i>	<i>23504</i>	<i>15,5%</i>

Nota : De recentst beschikbare bevolkingscijfers dateren van 2008. Aangezien de bevolkingsvoorspellingen een verdere stijging van de bevolking voorspellen, zal het aandeel gerechtigden waarschijnlijk lichtjes overschat worden
Bron: POD Maatschappelijke integratie (gegevens augustus 2010), RVA, FOD Sociale Zekerheid, Rijksdienst voor Pensioenen, Rijksregister 01/01/2008

Deze uitkeringen zijn te laag en bieden onvoldoende inkomensbescherming om menswaardig te leven, in het bijzonder in het Brussels Gewest, waar de hoge huisvestingskosten zwaar beslag leggen op het inko-

men van de armste gezinnen. Vaak gaat meer dan de helft van de uitkering naar huisvestingskosten en rest er nog bijzonder weinig om van te leven. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de wachtlijst voor sociale woningen bleef aangroeien.

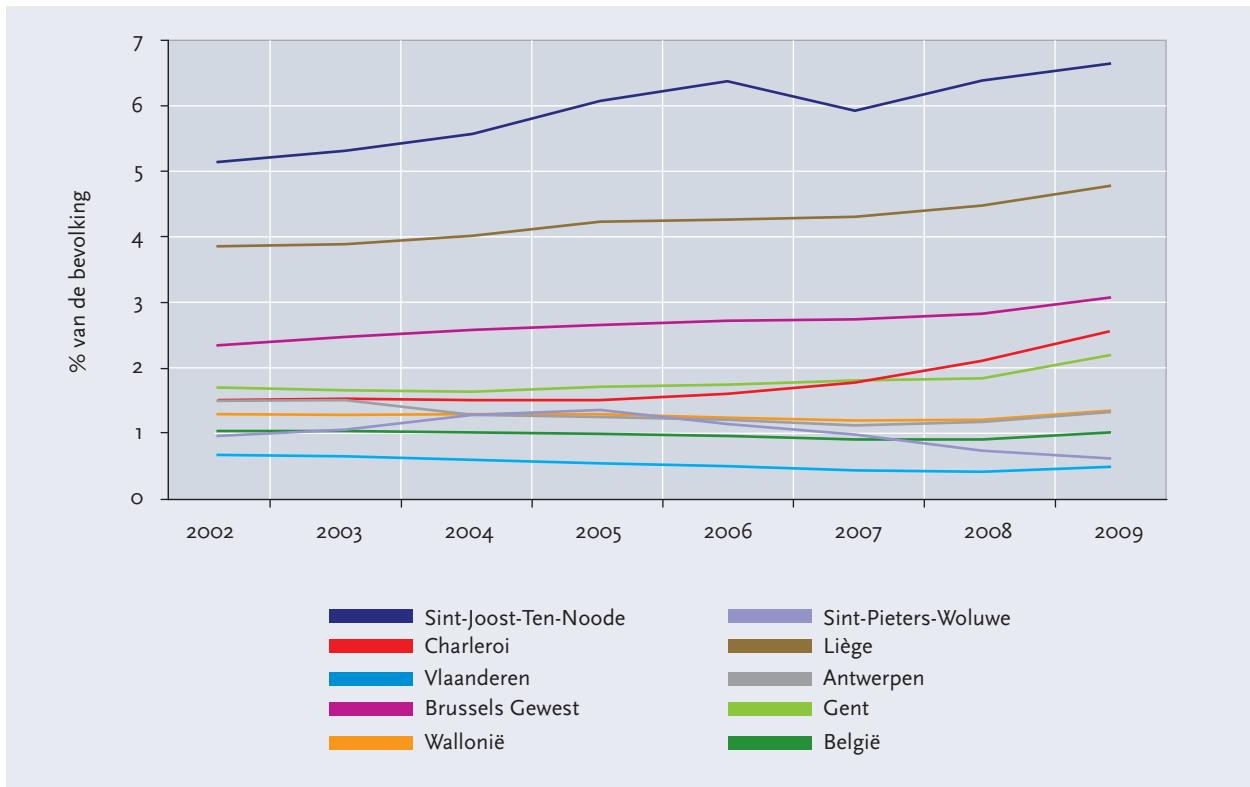

• OCMW-steun

Sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 steeg het aantal Brusselse huishoudens dat is aangewezen op een leefloon of equivalent leefloon van het OCMW voortdurend. Eind december

2009 leefden meer dan 32 000 huishoudens met een leefloon of equivalent leefloon. Hun aandeel in de bevolking is bijna driemaal zo hoog als in het land (grafiek 24).

GRAFIEK 24 : Evolutie van het aandeel gerechtigden op het leefloon en equivalent leefloon, naar woonplaats, december 2002-2009

Bron: POD Maatschappelijke integratie: gegevens op 02/08/2010, Rijksregister 2003-2008

Het aandeel gerechtigden varieert sterk met de leeftijd. Bij de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) ontvangt 4,6 % een leefloon of equivalent leefloon. Het aandeel bij de Brusselse jongeren (18-24 jarigen) ligt opvallend hoog (8,7 %). De oververtegenwoordiging

van jongeren komt voor in alle Brusselse gemeenten, in de andere grote steden en op Belgisch niveau. In 2009 werden wel 2 345 Brusselse jongvolwassenen (2,5 % van de 18-24 jarigen) door een OCMW ondersteund om voltijds te studeren.

• Inschakeling op de arbeidsmarkt

Hoewel tewerkstelling niet altijd voldoende beschermt tegen de risico's op armoede en sociale uitsluiting, ligt de eerste oorzaak van de grote financiële kwetsbaarheid van de Brusselse bevolking in de lage tewerkstellingsgraad. De inschakeling op de arbeidsmarkt blijft namelijk problematisch verlopen voor heel wat Brusselaars. De Brusselse tewerkstellingsgraad (55,1%) blijft onder het niveau van het land (61,6%) en is ver verwijderd van het niveau van de Europese doelstelling (70,0%). De Brusselse werkloosheidsgraad is met 20% tweemaal zo hoog als in het land.

De Brusselse jongeren zijn de meest kwetsbare groep op de arbeidsmarkt: een derde van de jongvolwassen Brusselaars (15-24 jaar) die zich aanbieden op de arbeidsmarkt blijft werkloos. De jongerenwerkloosheidsgraad steeg bovendien tussen 2008 en 2009. Laaggeschoolden hebben het minste toegang tot de arbeidsmarkt, net als Brusselaars met een niet-Europese nationaliteit.

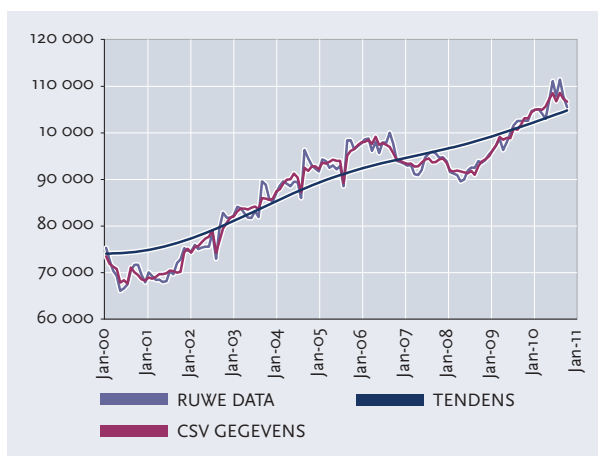
Brussel is bovendien het gewest met de sterkste groei van het aantal werkzoekenden. In het tweede kwartaal van 2010 ligt het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) in Brussel 16% hoger dan in 2008, net voor de economische crisis (grafiek 25). Het aantal Brusselse NWW bereikt een hoogtepunt in september 2010 met 111.000 NWW, 9 000 meer dan in september 2009.

• Onderwijs en opleidingsniveau

Onderwijs zou een belangrijke sleutel kunnen vormen voor een preventief armoedebeleid. De schoolachterstand en het lage opleidingsniveau van een belangrijk deel van de jonge Brusselaars is echter bijzonder onrustwekkend.

Van de leerlingen die in het schooljaar 2007-2008 in het Brussels Gewest woonden en in het eerste leerjaar secundair onderwijs zaten, heeft slechts de helft geen schoolse vertraging⁶ opgelopen (grafiek 26). Onderstaande figuur toont aan dat dit in de eerste plaats een stedelijk fenomeen is, met een grotere schoolse vertraging in de grote steden in vergelijking met hun respectievelijke gemeenschap. De schoolse vertraging loopt echter het hoogst op in het Brussels Gewest. Waar in het Brussels Gewest 47% van de leerlingen van het eerste leerjaar secundair onderwijs

GRAFIEK 25 : Evolutie van het aantal NWW's in Brussel, 2000 - 2010

Bron: Actiris en eigen berekeningen

Het aantal werkzoekenden steeg in alle leeftijdscategorieën, maar de stijging is het grootst bij de 50-plussers en bij de mannen. De stijging bij de Brusselaars jonger dan 40 jaar brengt een einde aan een daling tussen 2006 en 2008.

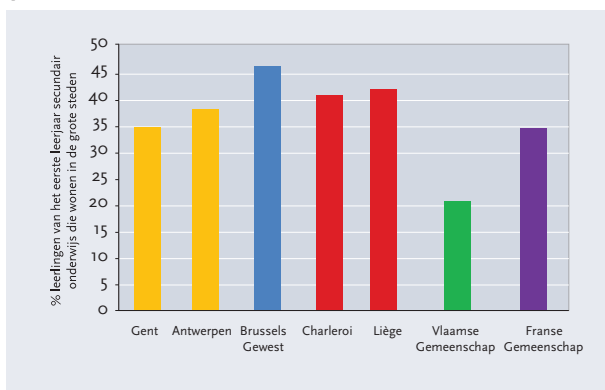
De stijging van het aantal zeer langdurig werkzoekenden (meer dan vijf jaar) is onrustwekkend (+ 6,6% tussen 2008 en 2009). In 2009 gaat het om bijna 20 000 mensen.

(50% van de jongens en 44% van de meisjes) schoolse vertraging opgelopen hebben, ligt dit cijfer lager in Charleroi en Liège (respectievelijk 41,3% en 42,4%) en aanzienlijk lager in Gent en Antwerpen (respectievelijk 35,2% en 38,7%). De inschakeling van laaggeschoolde Brusselaars blijft zeer moeilijk verlopen.

De ongelijkheden tussen de Brusselse gemeenten zijn zeer groot. In het 1e jaar van het secundair onderwijs had in 2007-2008, 64,5% van de jongens en 58,8% van de meisjes die in Sint-Joost-ten-Node wonen schoolse vertraging opgelopen. Voor jongens en meisjes die in Sint-Pieters-Woluwe wonen bedroeg dit respectievelijk 21,6% en 16,0%.

⁶ Schoolvertraging of schoolachterstand is hier gedefinieerd als de vertraging die een leerling oploopt ten opzichte van de "normale leeftijd" om in het eerste leerjaar secundair onderwijs te zitten. Bij de interpretatie van deze gegevens moet men rekening houden met het feit dat een leerling om zeer verschillende redenen schoolachterstand kan oplopen. Het kan ook gaan om gezondheidsproblemen of taalproblemen

GRAFIEK 26 : Schoolse vertraging van leerlingen in het eerste leerjaar secundair onderwijs, naar verblijfplaats, 2007-2008

Bron: Communauté Française en Vlaamse Gemeenschap

Ook het aandeel vroegtijdige schoolverlaters (jongeren tussen 18 en 24 jaar met maximum een diploma lager secundair onderwijs die geen onderwijs of vorming meer volgen) ligt hoger in het Brussels Gewest dan in de rest van het land: bijna een jongen op vijf en een meisje op zes verlaat de school vroegtijdig.

Een belangrijke verklaring van deze kwetsbare situatie van de Brusselse jongeren moet gezocht worden in de moeilijke omstandigheden waarin zij geboren worden en opgroeien.

• Ongelijkheid en levensloop: kinderarmoede en kwetsbare jongeren

De situatie van de Brusselse kinderen is namelijk zeer bijzonder. Enerzijds zijn Brusselse kinderen en jongeren, in vergelijking met de rest van het land, oververtegenwoordigd in de bevolking. Het aantal kinderen neemt bovendien nog verder toe: het geboorte- en vruchtbaarheidscijfer liggen erg hoog en nemen verder toe⁷. Anderzijds zijn de ongelijkheden op het vlak van gezondheid bijzonder verontrustend. De omstandigheden waarin kinderen hun kinderjaren beleven en gezond kunnen opgroeien zijn namelijk zeer ongelijk⁸. Een aanzienlijk en nog toene-

mend aantal Brusselse pasgeborenen leeft in moeilijke sociale omstandigheden.

Iets meer dan een derde van alle Brusselse kinderen en jongeren groeien op in een huishouden zonder inkomen uit arbeid, tweemaal zoveel als in het land. Het grootste aantal Brusselse kinderen groeit op in de meest achtergestelde buurten van het Brussels Gewest (zie verder).

• Ruimtelijke concentratie van armoede

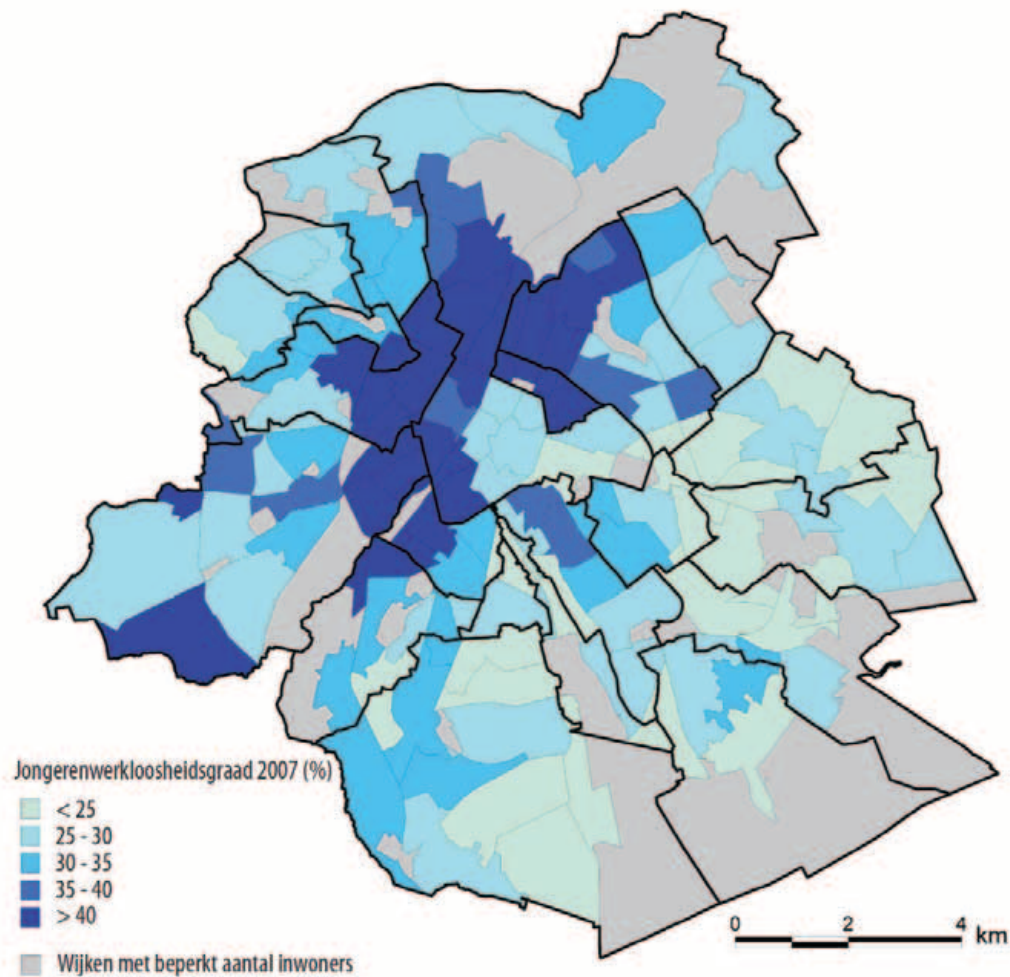
Brussel wordt gekenmerkt door een grote concentratie van armoede in de dichtbevolkte buurten van de "arme sikkels" in het centrum van de stad, met name de zone van laag Sint-Gillis, Kuregem, de Marollen en het zuidelijk deel van de vijfhoek, Laag-Molenbeek,

Laken, Laag-Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node. De werkloosheidsgraad bedraagt er meer dan 25%, bij jongeren zelfs meer dan 40% (kaart 2). Het aandeel huishoudens dat leeft van een OCMW-uitkering is er tot vijfmaal hoger dan in de rest van het gewest.

⁷ Haelterman E., De Spiegelaere M., Masuy-Stroobant G. Perinatale gezondheidsindicatoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 1998-2004. Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, 2007.

⁸ De Spiegelaere M., Closon M.-C., Deboosere P., Humblet P. Staten-Generaal van Brussel. Gezondheid en levenskwaliteit in Brussel. Brussels Studies. Synthesenota nr. 11, 10 februari 2009.

KAART 2 : Administratieve jongerenwerkloosheidsgraad, naar wijk, Brussels Gewest, 2007

Bron: Actiris en Kruispuntbank Sociale Zekerheid
Cartografie: BISA Wijkmonitoring

In deze achtergestelde buurten wonen bovendien veel gezinnen met jonge kinderen. Het grootste aantal kinderen woont in de dichtstbevolkte en armste wijken, waar de woningen kleiner en slecht uitgerust zijn en waar privé- en openbare tuinen het minst talrijk zijn. In sommige wijken groeit bijna een op de twee kinderen op in een huishouden zonder inkomen uit arbeid.

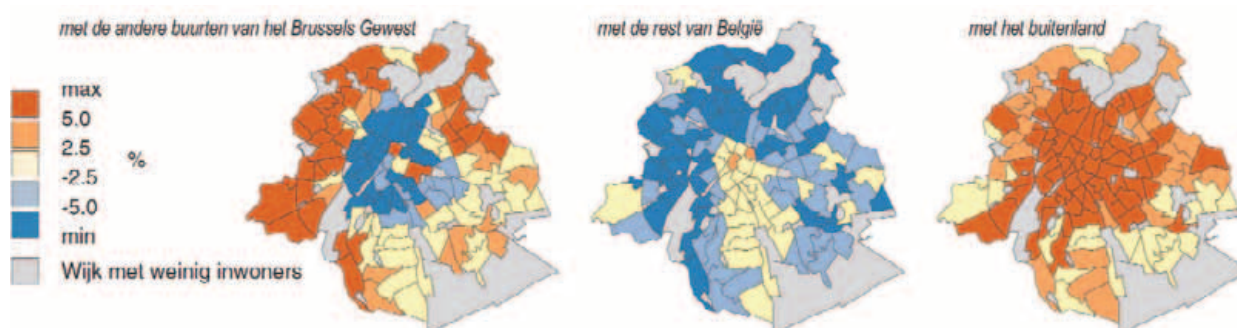
Deze sociaal-ruimtelijke differentiatie is verbonden aan de historische groei en structurering van het Brussels Gewest⁹. De sociaal-ruimtelijke tegenstellingen vertonen in de eerste plaats een concentrisch patroon, gaande van een eerder welvarende zone aan de rand naar een meer achtergestelde zone in het historische centrum. Dit concentrisch patroon combineert zich met een oost-west-tegenstelling die haar oorsprong vindt in het reliëf en de inplanting van de industriële zone. Het westen is traditioneel eerder een volkse zone terwijl de meest gegoede burgers zich eerder in het oosten vestigden.

⁹ Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2006) Welzijns- en gezondheidsatlas van Brussel-Hoofdstad 2006. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie. 2006

Deze “ruimtelijke inertie” wordt slechts af en toe doorbroken. Het Brussels Gewest, zelfs als is het onderhevig aan intense migratiebewegingen, blijft eenzelfde standvastig patroon van ongelijkheid reproduceren. De migratie verandert de sociale samenstelling van de wijk niet. Wie in een minder gunstige buurt blijft wonen, kiest daar niet steeds voor. Ook migranten (uit het buitenland of uit de andere gewesten) gaan zich selectief vestigen in de stad, naargelang hun financiële draagkracht. Opleidingsniveau, loopbaan en inkomen zijn het toegangsticket tot de betere of de minder goede segmenten van de woningmarkt en ipso facto tot de betere of minder goede wijken.

De armste wijken van het Brussels Gewest kennen een continue instroom van armere bevolkingsgroepen, vooral vanuit het buitenland, al dan niet met papieren. Een deel van hen blijft er slechts tijdelijk wonen, totdat ze over voldoende middelen beschikken om net als de Belgische middenklasse naar de meer welstellende buurten binnen of zelfs buiten het Brussels Gewest te verhuizen. Maar dat is niet voor iedereen weggelegd.

KAART 3 : Migratiesaldo per wijk, 2001-2006

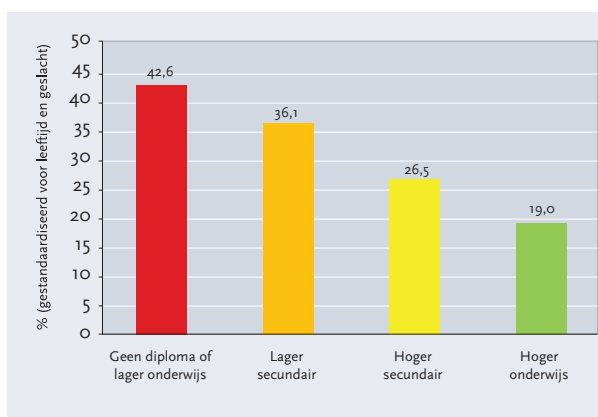

Bron: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Rijksregister 2006 via UCL en BISA
Cartografie: IGEAT, ULB

• Sociale gezondheidsongelijkheden

De sociale ongelijkheid heeft duidelijk gevolgen voor de gezondheid van de Brusselaars. Verschillende indicatoren wijzen op grote sociale ongelijkheden op het vlak van gezondheid ¹⁰. Het gaat niet alleen om een verschil tussen de meest achtergestelde en de meest begunstigde bevolkingsgroepen, maar om een continue sociale gradiënt doorheen alle lagen van de bevolking. De kwetsbaarheid voor de meeste gezondheidsproblemen neemt m.a.w. toe naarmate men afdaalt op de maatschappelijke ladder. Zo ligt het aandeel personen dat aangeeft in slechte gezondheid te verkeren ¹¹ twee keer hoger bij laaggeschoolden dan bij mensen met een diploma van het hoger onderwijs (grafiek 27).

GRAFIEK 27 : Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder (%) die aangeven in slechte gezondheid te verkeren, naar opleidingsniveau, Brussel, 2008

Bron: WIV, Gezondheidsenquête 2008

¹⁰ Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad, Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest 2010, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel, 2010. Deze editie van de Gezondheidsindicatoren bevat een hoofdstuk waarin de sociale gezondheidsongelijkheden in de Brusselse bevolking uitvoerig besproken worden.

¹¹ Zelfgerapporteerde gezondheid werd de laatste decennia ingevoerd als indicator voor de algemene gezondheidstoestand van de bevolking. In de Welzijns- en Gezondheidsatlas van Brussel-Hoofdstad, in 2006 door het Observatorium gepubliceerd, vinden we een hoofdstuk gewijd aan deze indicator, een discussie over de geldigheid ervan en een gedetailleerde analyse van de waarden die voor Brussel werden waargenomen in de socio-economische enquête van 2001.

Er zijn sociale ongelijkheden vast te stellen voor alle aspecten van gezondheid. De prevalentie van geestelijke gezondheidsproblemen en psychisch lijden stijgt naarmate we afdalen op de maatschappelijke ladder. Er is een duidelijke sociale gradiënt voor slaapstoornissen, depressie en angststoornissen. Ook voor obesitas zijn de sociale ongelijkheden groot, in het bijzonder voor vrouwen: vrouwen met maximum een diploma lager onderwijs lijden viermaal meer aan obesitas dan vrouwen met een diploma hoger onder-

wijs. Deze ongelijkheden op het vlak van obesitas verklaren voorts ook in grote mate de ongelijkheden die worden waargenomen voor diabetes.

Deze ongelijkheden zijn al duidelijk van bij de geboorte, met grote ongelijkheden op het vlak van mortaliteit, en houden aan gedurende de hele levensloop. De levensverwachting in de rijkste gemeenten ligt meer dan drie jaar hoger dan in de armste gemeenten.

• Toegang tot gezondheidszorg

Meer dan een kwart van de Brusselse huishoudens en bijna vier op tien van de Brusselse gezinnen met een laag inkomen, geven aan dat ze gezondheidszorgen hebben moeten uitstellen om financiële redenen.

Gelukkig wordt het Omnio-statuut, dat de toegankelijkheid voor gezondheidszorg voor huishoudens met een laag inkomen moet verhogen, meer en meer bekend en gebruikt.

• Conclusie en opvolging

De vaststellingen van deze zesde editie van de Brusselse Welzijnsbarometer zijn niet verrassend verschillend van de vorige, maar daarom niet minder verontrustend. De meeste armoede-indicatoren voor het Brussels Gewest blijven op rood staan, heel wat indicatoren wijzen zelfs op een verslechtering van de situatie.

Deze vaststellingen uit de Welzijnsbarometer 2010 vormden, samen met de andere delen van het Brussels armoederapport 2010, het onderwerp van een discussie tussen beleidsmakers, parlementsleden en mensen die persoonlijk of beroepsmatig met armoede worden geconfronteerd tijdens een rondetafelgesprek dat op 30 november 2010 georganiseerd werd in het Brussels Infopunt. De “Synthese van de rondetafel” vormt het 5e deel van het Brussels armoederapport. De Verenigde Vergadering van de GGC formuleert, op basis van deze 5 katernen, aanbevelingen met betrekking tot de strijd tegen de armoede.

Glossarium

• Armoederisico

Percentage personen in huishoudens met een totaal equivalent huishoudensinkomen onder 60% van het nationaal equivalent mediaan inkomen. Het “mediaan” is het inkomen dat de inkomensverdeling in twee gelijke delen splitst, waarbij de helft van de bevolking zich onder dit inkomen bevindt en de helft erboven. De notie “equivalent” inkomen verwijst naar het feit dat het gezinsinkomen wordt gecorrigeerd voor de gezinsgrootte en samenstelling om het inkomen en de levensstandaard die het vertegenwoordigt vergelijkbaar te maken tussen verschillende gezinssituaties. Het equivalent inkomen wordt als volgt berekend: de eerste volwassene krijgt een gewicht van ‘1’, andere volwassenen (vanaf 14 jaar) een gewicht ‘0,5’, kinderen jonger dan 14 jaar een gewicht van ‘0,3’. Dit betekent dat het inkomen van een koppel met twee kinderen (jonger dan 14 jaar) gedeeld wordt door ‘2,1’ (1+0,5+0,3+0,3) om het te kunnen vergelijken met het inkomen van een alleenstaande.

• Conjunctuurenquête van de NBB

De NBB houdt maandelijks bij een panel bedrijfsleiders een kwalitatieve conjunctuurenquête naar hun appreciatie van de huidige en toekomstige economische toestand. Deze enquête omvat heel gevarieerde vragen zoals hun beoordeling van hun voorraden en orderboeken, de evolutie hiervan en hun vooruitzichten op het vlak van tewerkstelling en de evolutie van de vraag. De berekening van elk van deze reeksen is in hoofdzaak gebaseerd op de som van de saldi van de antwoorden (verschil tussen het percentage deelnemers dat een verhoging heeft opgegeven en het percentage dat een daling heeft opgegeven). Sinds 1 januari 2007 werd de omvang van het staal betreffende het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vergroot om beter verslag uit te brengen over de toestand in de hoofdstad.

• Driemaandelijke verschuiving

Een evolutie op kwartaalbasis vergelijkt de waarde van een grootheid met een tussenpoos van een kwartaal. Zo wordt driemaandelijke verschuiving van een variabele X tijdens een kwartaal T berekend volgens de volgende formule:

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-1}}{X_{T-1}}$$

• Jaarlijkse verschuiving

Een evolutie op jaarbasis vergelijkt de waarde van een grootheid op twee data die één jaar van elkaar gescheiden zijn. Zo wordt op basis van driemaandelijke gegevens de jaarlijkse verschuiving van een variabele X tijdens een gegeven kwartaal berekend volgens de volgende formule:

$$\text{Evolutiepercentage} = \frac{X_T - X_{T-4}}{X_{T-4}}$$

• Kettingeuro's

“Middel om bij de berekening van diverse economische aggregaten (zoals bijvoorbeeld het bbp, de investeringen, de consumptie door gezinnen...) de volumegroei te bepalen en het effect van prijsveranderingen te elimineren.” Glossarium NBB).

• Niet-werkende werkzoekende (NWWZ)

Personen zonder bezoldigde baan die als werkzoekenden zijn ingeschreven bij een openbare tewerkstellingsdienst (definitie Actiris).

• Procentpunt

Het procentpunt is de eenheid van het absolute verschil tussen twee in procenten uitgedrukte cijfers. Tussen een werkloosheidspercentage van 12,3 % het ene jaar en van 15,6 % het andere jaar is het verschil zodoende 3,4 procentpunten.

• Tewerkstellingsgraad

De tewerkstellingsgraad wordt gedefinieerd als verhouding tussen de tewerkgestelde beroepsactieve bevolking en de bevolking op beroepsactieve leeftijd (doorgaans gedefinieerd als het aantal personen tussen 15 en 64 jaar).

• Uitstaande kredieten

Totaal bedrag van de kredieten die tot nu toe door de Belgische bankinstellingen zijn verstrekt aan de niet-financiële ondernemingen en waarvan de termijn nog niet is vervallen.

• Vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt

De vooruitlopende indicator van de arbeidsmarkt voorspelt de schommelingen op korte termijn van het onevenwicht tussen vraag en aanbod op de Brusselse arbeidsmarkt, dat geschat wordt met de conjunctuurcomponent van het aantal werkzoekenden in Brussel.

Hij wordt geraamd op basis van:

- de synthetische curve van de economische activiteit in Brussel, berekend door de Nationale Bank van België (NBB),
- de arbeidsvooruitzichten van de werkgevers in de bouwsector – werken van burgerlijke bouwkunde en wegenwerken in België;
- het verschil tussen het aantal ontvangen werkaanbiedingen en het aantal ingevulde vacatures op de Brusselse arbeidsmarkt, dat de aanpassings- of spanningsgraad op de arbeidsmarkt aangeeft;
- een dummy variabele die de beleidsaanpassingen inzake werkloosheid tussen midden 2006 en half 2007 weergeeft.

Het optimale voorspellende karakter is 13 maanden.

Bronnen

-
- De Spiegelaere M., Closon M.-C., Deboosere P., Humblet P. (2009), “Gezondheid en levenskwaliteit in Brussel”, Staten-generaal van Brussel, Synthesenota nr 11, 10 februari 2009.

  - DEXIA Bank (november 2010), “Economische vooruitzichten”, DEXIA Bank.

  - European Central Bank (2010), “Monthly Bulletin November”, Europese Centrale Bank.

  - Federaal Planbureau (mei 2010), “Economische vooruitzichten 2010-2015”, Federaal Planbureau.

  - Federaal Planbureau (oktober 2010), “Short Term Update 3-10”, FPB

  - Federaal Planbureau (september 2010), “Economische begroting – Economische vooruitzichten 2010-2011”, Federaal Planbureau.

  - Haelterman E., De Spiegelaere M., Masuy-Stroobant G. (2007), “Perinatale gezondheidsindicatoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 1998-2004”, Observatorium van Gezondheid en Welzijn, Gemeenschappelijke gemeenschapscommissie, Brussel.

  - ING Bank, Economics Department (november 2010), “Monthly Economic Update”, ING Bank.

  - Internationaal Monetair Fonds (oktober 2010), “Perspectives de l'économie mondiale”, Études Économiques et Financières, IMF.

  - Nationale Bank van België (december 2010), “Economische indicatoren voor België”, Nationale Bank van België.

  - Nationale Bank van België (november 2010), “Economische vooruitzichten voor België”, Economisch Tijdschrift, herfst 2010.

  - Observatoire Français de la Conjuncture Économique (oktober 2010) “Previsions du 22/10/2010” in Revue de l'OFCE, OFCE

  - Observatorium van Gezondheid en Welzijn (2006), “Welzijns- en gezondheidsatlas van Brussel-Hoofdstad 2006”, Gemeenschappelijke gemeenschapscommissie, Brussel.

  - Observatorium van Gezondheid en Welzijn (2010), “Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest 2010”, Gemeenschappelijke gemeenschapscommissie, Brussel.

  - Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (november 2010) “Economic Outlook, 2010/2”, OESO
-

Lijst van tabellen

TABEL 1 :	Evolutie van de wisselkoers van de US dollar tegenover de euro	8
TABEL 2 :	Evolutie van het indexcijfer van de consumptieprijzen in België en in de eurozone	9
TABEL 3 :	Kerncijfers voor België	10
TABEL 4 :	Aantal en aandeel personen die leven van bijstand of een vervangingsinkomen, naar leeftijd, januari 2009-2010, Brussels Gewest	23

Lijst van grafieken

GRAFIEK	1 :	Evolutie van de wereldhandel en de industriële productie, 2003-2010	5
GRAFIEK	2 :	Kwartaalverloop van het BBP in kettingeuro's	7
GRAFIEK	3 :	Kwartaalevoluties van de componenten van het bbp, optiek uitgaven, België, 2006-2010	10
GRAFIEK	4 :	Conjunctuurenquêtes bij de ondernemingen en de consumenten, België, 2000-2010 (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	11
GRAFIEK	5 :	Conjuncturele evolutie van de nationale productie-index, industrie (2000=100)	12
GRAFIEK	6 :	Conjuncturele evolutie van de omzet, Industrie, BHG (miljoen euro)	13
GRAFIEK	7 :	Conjuncturele evolutie van de omzet, groothandel, BHG (miljoen euro)	13
GRAFIEK	8 :	Conjuncturele evolutie van de omzet, kleinhandel, BHG (miljoen euro)	13
GRAFIEK	9 :	Vooruitzichten inzake de vraag op drie maanden in de handel, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	13
GRAFIEK	10 :	Conjuncturele evolutie van de omzet, bouw, BHG (miljoen euro)	14
GRAFIEK	11 :	Evaluatie van de orderboekjes in de bouw, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	14
GRAFIEK	12 :	Conjuncturele evolutie van de omzet, vervoer en communicatie, BHG, (miljoen euro)	14
GRAFIEK	13 :	Conjuncturele evolutie van de omzet, vastgoed, verhuring en diensten aan de ondernemingen, BHG (miljoen euro)	15
GRAFIEK	14 :	Activiteitsvooruitzichten bij de diensten, enquêteresultaten (antwoordsaldo, gestandaardiseerde score)	15
GRAFIEK	15 :	Referentierentevoet voor de bankbemiddelingsmarge	16
GRAFIEK	16 :	Uitstaande bedragen en effectieve kredietstromen, België (miljoen euro)	16
GRAFIEK	17 :	Jaarlijkse evolutie van het nettoaantal opgerichte ondernemingen (percentage)	16
GRAFIEK	18 :	Gewestelijke evoluties van het aantal werknemers, 2005-2010	17
GRAFIEK	19 :	Evolutie van het aantal gepresteerde uren in de uitzending sector	18
GRAFIEK	20 :	Evolutie van het aantal NWWZ's in Brussel, 2000 - 2010	18
GRAFIEK	21 :	Evolutie van het aandeel van de NWWZ's per leeftijdsklasse en opleidingsniveau, index mei 2008 = 100	18
GRAFIEK	22 :	Vooruitzichten betreffende de werkgelegenheid in de belangrijkste sectoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, voortschrijdende gemiddelden	19

GRAFIEK	23 : Vergelijking van de vooruitlopende arbeidsmarktindicator met de conjunctuurcomponent van het aantal NWWZ in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	20
GRAFIEK	24 : Evolutie van het aandeel gerechtigden op het leefloon en equivalent leefloon, naar woonplaats, december 2002-2009	24
GRAFIEK	25 : Evolutie van het aantal NWWZ's in Brussel, 2000 - 2010	25
GRAFIEK	26 : Schoolse vertraging van leerlingen in het eerste leerjaar secundair onderwijs, naar verblijfplaats, 2007-2008	26
GRAFIEK	27 : Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder (%) die aangeven in slechte gezondheid te verkeren, naar opleidingsniveau, Brussel, 2008	28

Lijst van de kaarten

KAART 1 :	Mediaan inkomen per aangifte, naar gemeente, België (inkomens 2007, aangifte 2008)	22
KAART 2 :	Administratieve jongerenwerkloosheidsgraad, naar wijk, Brussels Gewest, 2007	27
KAART 3 :	Migratiesaldo per wijk, 2001-2006	28

© 2011 Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Alle rechten voorbehouden

V.U.: F. Résimont, Secretaris-generaal
Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest,
Kruidentuinlaan 20 – 1035 Brussel

IRIS Uitgaven – D/2011/6374/209

9 789078 580010

ISBN 9078580011